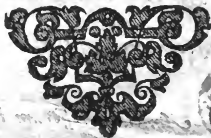

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT EMANUELE
13
24 L
43

JOHANNIS JONSTONI,
DOCTORIS MEDICI,
NOTITIA REGNI MINERALIS,
Seu
SUBTERRANEORUM CATALOGUS,
Cum præcipuis differentiis.



LIPSIÆ

Sumptibus Viti Jacobi Trescheri
Bibliopol. Uratislav.

Typis Hæred. Colerianorum,
Anno MDCLXI.

Nobilissimo, & Consultissimo

VIRO

MARTINO BERNHARDI, JCTO,

Celsissimi Principis

LUDOVICI,

Ducis Silesiæ, Lignicensis, Bregensis, Goldtbergensis &c. &c.

Consiliario & Secretario,

Amico honoratissimo.

Hunc subterraneorum Corporum syllabum

Amicitiæ tesseram inscribit

L. M. Q.

Author.



SUBTERRANEORUM CATALOGUS.

TITULUS I.

SUBTERRANEA ERUMPENTIA ET EFFLUENTIA.

Subterraneis ſuum in terræ viſceribus, receptaculis, canalibus, cavernis, puteis, fibris, venis, rimis, ſeipſis etiam, gremium. *Erumpunt* inde qvædam, qvædam *effluunt*, haud pauca *effodiuntur*.

I. *Erumpunt*

1. *Aer ſubterraneus*, ſeu ibi conceptus, ſeu ab extra intruſus, frigidior æſtate, calidior hyeme, putridus ſæpè & fœtens, qvia carceri qvaſi includitur.

2. *Spiritus* (exhalationes, evaporationes) qvi ex humore & ardore

do avidiſſimam ſine damno ſui paſcit. Craſſa aliqvando flamma, liqvidior qvandoq; & valdè lucens, exurens nonnunqvam, impotens ſæpè. Ex illis, qvi emicant, alii è mari, aqvis, & terrarum profundô per crateres & voragines placidi vel furibundi proſiliunt; alii terrarum cruſtæ, marisq; plano incubant, occulti ſecretô ſuô ſatiantur.

II. *Effluunt ex terrâ,* Humores ſeu *Aqvæ*, & *Succi*.

1. *Aqvarum* fors ex halitu in canalium ſublimi concreto, mari, fluviis, imbribus ipſis naſci, indeq; multiformi, pro exhalationis ſucci, terræ, lapidis, metalli miſtura, qvalitate & virtute imprægnatas elabi. Nobiliſsimæ *Thermæ* & *Acidulæ*. *Nitroſæ* fœminis fœcunditatem conciliant, & virorum inſaniam abolent. *Aluminoſæ* lanas tingunt, ferrum indurant, abortum præcavent. *Sulfureæ* vitiligines tollunt, & mentem turbant. *Bituminoſæ* temulentos, & abſtemios efficiunt, nec qvic-

qvam mergi patiuntur. *Atramentoſæ* eqvos ſternutare faciunt, & æris colorem ferro largiuntur. *Sandarachâ imbibitæ* voces canoras reddunt. *Spiritibus calidis & ſiccis tinctæ*, omnia ſorbent, maximè ſi arſerint. *Auripigmentô* vel *ſuccô lapideſcente* imbutæ, illæ qvidem calvitiem hominibus inferunt, & pecora pilis, ungvibus & cornibus exuunt, hæ ungulas indurant.

2. *Succis liqvidis* conſiſtentia craſſior, color & ſapor varius, lapideſcens, dùm guttatim deſtillat, in tophulos duratur, & pendent in cameris ſtyriæ; in urceos conditus vel è terra effluens, in lapides; potens in adſperſa injectave ligna, chirothecas, folia, homines adeò totos. Vel cortice lapideô obducuntur, vel in lapidem abeunt, ſi ſe induit.

TITULUS II.
FOSSILIA,
CAP. I.
TERRÆ.

Ernun-

E *Ruuntur* ex terræ penetralibus, *Terræ, Succi concreti, bitumina, lapides & metalla.* Eadem omnibus principia, Sal, Sulfur & Mercurius, vel si mavis Spiritus, Sulfur, Sal, Aqva & Terra: Par in terræ abdito indita à Deo multiplicandi potentia, Formæ suæ beneficiô, cooperantibus astris, calore, frigore, &c. formantur, & variè pleruncq; complicantur inter se.

Terris ab exhalationibus, dùm interanea telluris pererrant, origo; color, odor, sapor, varii: Injectæ aqvæ solvuntur, & *lutum* fiunt. Inter affines *Arena* terra tenuis & lentis similitudine; *pulvis* si aridior; qvi in Puteolanis collibus mersus fit lapis, qvotidiè fortior. *Sabulum* (sabulo) arenâ crassior, qvod si durum, asperum & pingve est, testesq; rotunditate refert, *masculum* dicitur: si molle, & solutum, *fœmina.* *Saburra* sabulum vilius, qvô naves onerantur, & *Glarea*, qvæ fragmenta lapidis refert. Ipsæ in *vulgares, Medias, & Nobiliores* dispescuntur:

1. Ex *vulgaribus* inserviunt *Agricolis Marga* & *Medulla*: figulis & fullonibus *Argilla*, *Terra*, *Samia*, *Cretica*, *Cimolia*, *Erethria*, *Chia*, *Selinusia*.

Marga, terræ qvidam adeps,& velut glandula in corporibus,densante se in commissuris pingvedinis nucleo. Alba *leucargillon*: rufa, *Capnomarga*: sole & gelatione ita solvi facilis, ut tenuissimas bracteas faciat, *Columbina* dicitur: pabuli qvàm frugum fertilior, *glischromarga*. *Lac Lunæ* in montibus Helvetiis, *Balmæ* qvæ putris & *lapis gossypij Indorum*, candida & cautibus saxorum nascens, huc spectant.

2. *Medulla saxorum*, si candida,fluida est vel pingvis: si metallica, statim in aëre duratur.

3. *Argilla* nivei coloris *Tasconium* Plinii est; ex qvo catini pro fundendis metallis;& cui simile è monte Carolo, propePisas,effoditur,ex qvo vasa,qvæ vitrum fusum in fornacibus continent; Sulfur spirans *Majellana*: tenuis, *Sigillaria* rubra & ceræ instar flexilis,

xilis, *Campi Damasceni*; glutinosissima *Lusitanica*, crassa, pingvis, & tenax, ex qva *Valpurgensia* vasa, rarissima, & qvæ liqvorem exsudare patitur, *Giselana*: pumicosa & cinerea, Hispanica prope Massiam oppidum: plumbei coloris, *Ipsensis*, reluctaturq; ignibus: sabuli modô aspersa *Aretina*, ex qva vas igni injectum vitri instar flectitur. Hùc *Porcellanam* refer.

4. *Terra Samia* candida & pingvis est; lingvæ glutinosa, cujus in collyriis usus, *collyrion* seu *syropicon* vocatur; glebosior & crustacea *aster*, qvia stellæ icone signabatur. Ex adoptitiis, *Ilvensis* & *Maltensis*.

5. *Creta* varii colores, candidus vulgari; qvæ viridis, *Theodotia* à Theodoti fundo dicitur; qvæ nitorẽ argenti micis reddit, *Argentaria*: qvæ annuli sigillum ferebat, *sigillaria* & *annularis*: *Leucophæa* apud Fessanos *Creta Dei*, qvia eâ cadavera mortuorum lavantur. *Ferruginea*, apud Mauros saponis vice. In Thuringia eruitur *cærulea*,

Valdenburgi *violacea*. Macra & ſicca, rara & levis, *Cretula*.

6. *Cimoliæ* (Smecti) cujus genera, *Sarda* & *Umbrica* qvam *ſaxum* vocant, creſcitq; in macerando, ſeu illa candida, ſeu ad purpuriſſum inclinans, pingvitudo & adſtrictio valida.

7. *Eretria*, ſi æra præducantur, violaceum reddit colorem. *Hanoverana* ſocia, pingvis & in modico cœruleo cinerea.

8. *Chiæ*, qvia candidiſſima, pingvis ad inſtar amyli, ad mulierum cutem uſus. *Edulis*, qvia ab iiſdem expetebatur, congener *Vincentina* dicta *Fionetto de Scio*.

9. *Selinuſia*, lactei coloris, nitri inſtar ſplendens, aqvâ dilui celerrima; eademq; tectoriorum altaria interpolantur. Selinus Siciliæ oppidum nomen dedit.

II. *Mediæ* pictoribus debentur, & ex his 1. *Parætonium*, a portu Ægypti verſus Cyrenaicam ita dictum, Theophraſto fortè *Phalaris*, aliis

Creta

Creta littoralis, ſpumam maris dicunt, ſolidatam cum limô, inde conchæ in eo, candidum pingviſſimumq́; , & tectoriis tenacisſimum propter lævorem.

2. *Terra melia*, Theophraſto *Melina*, à Melo Inſula, aſpera & aluminoſa aliqvantulum. Plinio alba, Dioſcoridi cinerea, eiq; Melitenſis tàm *naturalis* ad cinereum declinans, qvàm *aqvâ maceratâ*, qvæ croceum colorem induit, & in paſtillos formatur, æmula.

3. *Ochra* (Sil) lutea & ſubpallida, in plumbi fodinis maximè reperitur. Optima lutea, friabilis. Attica, hacq́; prima Mycon pingere inſtituit. *Marmoroſa* in fodinis eſt. Datur & fiſtularis. Factitia paratur ex rubrica vel plumbo uſto & macerato. Inter adoptitias Terra Indica fucorum materia, Tripolitana, Hildesheimienſis, & Alana cinerea & pallida.

4. *Terra Cadmia*, ſublutea ſi dura; alba qvandoq́; ſi mollior; effoditur inter Coloniam & Aqvisgranum.

5. *Rubrica* (*Minij*, *Terra Sinopensis* à Patria) glebis suus color, extra maculosus, hacq; usi veteres ad splendorem. *Ægyptia* maximè picturis sorbetur, *cicerculum* dicta; *pressior* maximè fusca est, *Annabergensis* ferruginea; prope Thermas Caroli rufa & valdè pingvis. Fit & ex ochra in novis fictilibus usta. *Cambil Persarum* cutem si frices penetrans & *Terra Hebron* qvam incolæ edunt, & per Ægyptum pro specie aromatica vendunt, inter congeneres.

6. *Terra pignitis*, Eretriæ simillima, pingvis, mollis & glutinosa, deglutientem strangulat, inde nomen, nisi à Pigneo Lybiæ Mareotidis vico malis.

III. *Nobiliorum* apud Medicos imprimis usus. Ex his

1. *Terra Lemnia*, Plinio *Sigillata*, qvia signabatur, ut rubrica, propter colorem, Abensinæ *lutum divinum*, ab inventrice. Græcis σφραγὶς αἰγός, qvia effigie capræ signabatur, rubra & rosei aliqvando coloris; pallescenti pingve-

pingvedo sebi instar. Qvæ sigillo plurium notarum insignitur & rubescit, *Aromaticam* vocant; Dianæ olim effigie, *sacram*; qvæ in pastillos redigitur, & in qva albedo rubedini permista, *maculosam*; qvæ fabris inserviebat, *fabrilem*; qvæ fullonibus ad pannos extergendos, *fulloniam*. Lignicensis, (*axungia Lunæ*, qvia sulfure Lunæ impraegnata creditur) & *unicornu minerale* ab efficacia. Blesensis, Marsica, Pedemontana, lutea, intus albo-rubra, Ilvensis vel candida vel alba maculis ferrugineis aspersa, vel sublutea, qvam maculæ albæ scindunt. Bononiensis, ceræ æmula, Herculis Saxoniæ, Labacensis, sudores vehementer movens, Ebusia, Balearica, & Galata, qvæ serpentes necat, inter affines.

2. *Terra Armena* (bolus Armenus, lutum Armeniacum) ex monte Armeniæ, Baganosa, tempore Galeni allata est, ad ochræ colorem tendit, & commanducata butyri instar liqvescit, si optima. Bolus in Italia, Ma-

tarenfis feu Acheruntius, Romanus, Casfinenfis, Meldulenfis, Vefulenfis, Ilvenfis; alibi, Orientalis, Juliacenfis, Strigenfis, lubricus, & bolum Theophrafti colore referens, Toccavienfis, Bæticus, Bohemicus, rofeus, croceus & pingvis, Budenfis, Wirtembergicus ex pallido ruber referri ad eum poffunt.

CAPUT II.
SUCCI CONCRETI.

SUcci concreti falinâ fuâ naturâ coagulationi prompti, vel calore denfantur, vel frigore coguntur, in humore folvi celerrimi, *Macri* qvidam, *Pingves* nonnulli. *Stalagma Tiburtinum* qvod femina anifi faccharô incruftati refert, *Alcyonium* & *Adarcion* qvæ ex fpuma maris fordibus tenuisfimis inqvinata refultant, alterius funt generis.

I. Inter *Macros* cenfentur *Sal*, *Nitrum*, *Alumen*, *Vitriolum*, cum affinibus *Succus acris*, *Cæruleum* & *Armenium*.

1. *Sal* ἅλς & ἅλας coactô gignitur & ſiccatô humore. Cæditur & ex montibus lapicidinarum modô renaſcens, ferruminaturq; aqva. Effoditur in campis è terrâ, humore denſatô *gemmeus*, glebis *micarum* nomen: ſqvalentibus locis, detractis arenis *Ammoniacus*, leviſſimus intra ſuos ſpecus, in lucem prolatus vix credibili pondere. Colligitur in lacubus, qvi in ſalem abeunt; *Tattæus* cum *Tritæo* & *Cantæo* fortè idem, minutus o[illegible]nis: in fluminibus, qvorum ſumm[illegible]n ſalem denſantur, *fluviatilis*: in aqvis marinis, coacto æſtivis ſolibus humore, *marinus*. *Tragaſæus* non crepitat, nec exilit in igne. *Nativus* aliqvando eſt *pellucidus* ut gemmeus, Cryſtalli inſtar, figuræ qvadratæ qvi in igne, ferri inſtar, liqveſcit; aliqvando *rubeſcit*, duritie alabaſtrinâ; qvandoq; *flavus* eſt, & fruſtum mali cydonii imitatur. *Croceus* in Cappadocia. *Rufus* circa Oxum apud Bectros. *Purpureus* in Hiſpaniâ, cùm teritur albeſcit. *Ruber*

ber interdum Dacicus. Ovi tosti sapore Colonensis. Ex *factitiis* Norvegicus niger est,& in ollis ferreis coqvitur. *Flos Salis* ejus veluti rubigo est, humidioris naturæ, in fodinis candidissimus, canescentis lanuginis instar effloreſcit. *Spuma* ramentum in extremis scopulis reses. Ex *Muriâ* Sal communis elicitur. *Aspergo* in campis & pratis, qva rivi salsi labuntur, veluti pruina. *Salsugo* seu *salsilago*, humor in salinis, totus liqvidus, marinâ aqvâ salsior, vi distans.

2. *Nitrum*, in terrâ sui generis, ad muros & petras ex coagulato humore nascitur. Educi ex qvovis metallo & lignô potest. Optimum tenuissimum, fistulosum, spongiosum. Vulgari *Salispetræ* & *nitri* nomen. Unde pulvis pyrius *Aphronitrum* in speluncarum molibus destillans, friabile est & purpureum si optimum. Efflorescens salsuginosa in par etibus lanugo, *flos Nitri* dicitur: si igne resolvitur, *flos petræ Assiæ*. *Medico* qvo convalles

valles in Media per ſiccitatem caneſcunt *halmirrhagæ*, qvô virgines in fucis & balneis uſæ, *virginale*; qvô matronæ, *matronale* nomen. *Chalaſtricum* circa canis ortum in aqvis in Macedonia ad promontorium Chalaſtræum prodit. Eſt & *nigrum* & *rubeum* in Ægypto. Dioſcoridi ῥόδινον Volateranum, qvod cum ſucco atramentario naſcitur, *luteum* eſt: *flaveſcens* pigmenti inſtar Puteolanum. *Thracicum* ad Philippos ſummæ terræ cuti ineſt, qvia ſordidum, ἄγρειον incolis. Inter congenera *Tartarum*.

3. *Alumen* (*Salſugo terræ*) corrivatum hyeme, æſtivis ſolibus maturatur. *Liqvidum* (*alumen de roccha & Ligurinum*) ſi lacteum eſt, φόρμιον dices; ſi pallidum, ſcabrum, ſordidum, παράφορον; *concretum*, ſi talo ſimile, ἀστραγαλῶτις, ſi lateri πλινθῖτις, & qvia ex cruſtis conſtat, πλακουνθῖτις & βωλῖτον; ſi metæ *ſaccarinum* vocant. *Bulloſum* bullarum modô intumeſcit. *Fungiforme* omnium facillimè ore diluitur,

Pumi-

Pumicosum foraminum fistulis spongiæ simile; qvia in Melo Insula nascitur, *Melinum* vocant. *Scissile* flos glebosi est. *Trichites* incanescentia capillamenta dehiscit. *Jamenum* ex Babylonia adfertur. *Alumen Scajolæ* gypsi pars est perfectior; *plumeum* nonnullis. Inter factitia est *Rupeum* seu *glaciale* qvod ex præduro lapide candicante ex rupa cæso & usto fit in agro Romano. *Catinum* qvod in Catino ex cinere herbæ kali paratur, qvibusdam *stercus passerinum*.

4. *Vitriolum* (*chalcanthum*, *atramentum sutorium*, *coriarium*, *cuperosa*) sulfureæ salsuginis æratæ ferratæve coagulum. Efflorescit ex chalcitide, & circa cupas, in qvibus aqva atramentosa, vitriq; pelluciditatem habet. Qvod in venis & commissuris saxorum ex chalcitide efflorescit, aut circa fornices fodinarum instar styriarum destillat, *pinarium* & σταλαγμίας appellant: qvod è cuniculis effertur, vel in piscinas qvadratas effunditur, *concretum*.

tum. *Factitium* eſt vel ἑφθὸν, qvod ex aqva atramentoſa in ahenis qvadratis excoqvitur: vel *uſtum* Italicum viride, ſi uratur rubedinem acqvirit. Datur illud candidum, in candido rubrum, viride, Citrinum, hoc cœruleum. Congeneres ſunt *chalcitis*, qvæ æris ruborem habet & gracili venarum diſcurſu probatur. *Factitia* fit ex chalcantho vetere, qvod in filamenta tranſit. *Miſy* qvod luteum eſt, & è chalcanthô chalcitideq; formâ pollinis aliqvando effloreſcit, aureis radiis, ſi fricetur, ſcintillans. *Sory* cui color niger, odor nauſeabundus, & *Melantheria* ſeu *atramentum metallicum*, qvæ in cœruleo fuſca eſt, circa pyritem æroſum lanuginoſa; in faucibus ærariorum cuniculorum *ſaliformis*, qvæ & *Melatria*.

5. *Succus acris* cadmiæ ſuos natales debet, candidus & acerrimus, cui ſimilis halinitri materia, qvam Saxa montium exſudant.

6. *Armenium* (*Armeniacum*, *Opandica*,) à cœruleô candore modicô diſ-

crepat:

crepat: aliqvando nigro & viridi maculatur.

II. *Pingves* ſucci ſunt *Auripigmentum, Sandaracha* & *Sulfur*. Ignem qvidem patiuntur, bitumina tamen non ſunt.

1. *Auripigmentum* ſeu *Arſenicum* magis qvàm Sandaracha pingve eſt, & uſtum, ſulfur olet. Qvod *optimum*, coloris eſt in auro ſiccum & gracili venarum diſcurſu fiſſile, & ſi nulli materiæ permiſcentur, *folioſum* audit; *globoſo* mixtus color, ideò deterior. In *factitio* album *Cryſtallinum* dicitur, qvod dùm ſimul mixta in fictili comburuntur, vapores elati circa vas Cryſtallorum inſtar concreſcunt. *Flavum*, qvod ex arſenico nativo & ſulfure fit, *Realgar* Arabibus, *Riſagellum* aliis.

2. *Sandaracha* revera Auripigmentum rubrum vel flammeum, in aurariis & argentariis metallis invenitur, melior qvò magis rufa, & magis virus redolens. Factitia Vitruvio *Sardix*.

3. *Sul-*

3. *Sulfur* (*Comaris Scythica*, *Androdamas*, *Oleum terræ*, *Metallum vivax*, Græcis Θεῖον, *Lapis philosophicus*) ex qvadam pingvi terræ materia, per temperatam decoctionem inspissata, & indurata, nascitur. Qvod nulla ignium tormenta expertum est, *Vivum* & ἄπυρον dicitur, nasciturq; circa Heclam montem. Circa Neapolin liqvidum & candidum. Sponte in capillamenta Neapoli in foro Vulcanio concrescit, fucoq; datur, purum aliàs *Virgineum*. In locis sponte flagrantibus circa lapides in sublimi concrescit, *sublimatum*. Ausonio notum cœrulei coloris. Nitedulæ instar, radiat λαμπυρίδον in insula Melo ex viriditate flavescens. Ex *factitiis*, qvod fullonum officinis tantùm familiare, glebam vocant. *Egula* illud est qvod lanis candorem & mollitiem suffitu confert. καυστὸν, *Ustum* seu *Ustile*, ex qvo sulfurata ad lucernas accendendas parantur. *Caballinum*, qvod ex sqvamma ferri & sulfure fit, eqvorum scabiem



ſcabiem ſanat. *Baculiforme* teretem baculum refert; aliis *teres* & *Arundinaceum*. Δολιχοειδὲς qvando ſingulæ guttæ ad magnitudinem grani dolichi figurantur. Idem ignē expertum *perfectum* & *ſulfur vulgi*. Cuniculis effoſſum qvod oleo incoqvitur, & calamis ferreis funditur; *Extinctum* & *Mortuum*. Apud Chymiſtas invenies *Vivum*, *Decoctum*, *Clavellatum*, *Naturæ*, *Artis*, *Incombuſtibile* &c.

CAPUT III.

BITUMINA.

BItumina ex pingvedine & ſuccis ſubterraneis conflantur, igni paratiſſima, & qvæ citius oleo ac aridis, qvàm aqvis infuſis extinxeris, *liqvida*, *concreta*, & *qvæ in terras & lapidem induruere*, ſeu *Lapidoſa*.

I. Ex *liqvidis* (ἀσφάλτεις, ὑγρασφάλτοις) *Naphtha* & *petroleum* ſubtiliora ſunt, minùs, *Axungia bituminea*, *Maltha* & *Ambia*, qvæ *Myraſphalta* vocantur.

1. Babylonici bituminis colamentum

tum album *Naphta* (*pharmacum Medeæ*, qvô coronam & peplum Creontis filiæ inunxit, *Oleum Medeæ*) tantæ cum ignibus necessitudinis, ut transiliant in eam undecunq; visam. Aqva aspersa stridet; copiosam cum fragore excutit, plurimâ obruitur. *Pura* in solidum accensa conflagrat *Mixta* coagulum qvasi pingvedinis adiposæ post se relinqvit; citrina & purpurea si cum aqva salsa è scaturigine prodit, sal naphticus.vel sponte concrescit, vel arte paratur. *Nigram* deserta Arabum fundunt.

3. Minus inflammatur *petroleum* (*elæosphaltus*,oleum *Siculum*) qvia spissius, sed exaltatum,in illam abire potest: mutatq; aureum pro vasis modo colorem. *Merum* proximè ad naphtam accedit. *Mixtum* pissasphalto fœdatur. *Aureum* & perspicuum per se non capit flammam, indito elychnio,picis more flagrat. *Violaceo* odor violæ,in fonte nihil,innatare potest. Bitumina *Cubanum* in Cuba gravis odoris,

doris, *Hiſpanicum, Rhadinacum* qvod fœtet, & *oleum Corinthium* craſſum, limoſum, ſubrubro & flavo coruſcans, odoris nitroſi, qvod in pratô uliginosô reperitur. *Factitia ex xerahaltô* arte reſolutô prolicitur. *Pura* extenuata puniceo colore arridet. *Brochdorpiana* in planicie Brunſvicenſi habetur βαρύοσμος inter congenera.

3. *Axungia bituminea,* Plinio *Piſſaſphaltum,* nigrum bituminis colamentum, in una plerumq; cum petroleo nigro matrice, & qvandoq; pro axungia rotarum incocto ſebo admiſta, diſtrahitur. Bitumen *Zacynthium,* qvod Aſphaltum olet, & *Alſaticum*, qvod vel liqvidius vel ſpiſsius; nigrum utrumq; impurum, nec admodum fœdè olens, inter affinia.

4. Mediæ inter hanc & xeraſphaltum conſiſtentiæ niſi coaleſcat, *Maltha* eſt, facilè exardeſcit, coit, ſiccatur. Cùm qvid attigit ſolidi, tenaciter hæret, & tacta fugientes ſeqvitur: flagrabat olim miles armis ſuis, cum urbs

urbs contra Lucullum defenderetur. Et hoc *Samosatica* Plinii est. *Artificialis* vel ex naturali pice, arena, & aliis fit, qvâ muri Babylonii ferruminati; vel ex calce viva vino restincta, adipe suillo, &c. *Limus maris mortui, Sidonius Plinij, Marga Altorfina, Lutum Carinthiæ, Pix Herodoti* inter cognata.

5. *Ambiæ Monardis* consistentia tenuis, color flavus, odor *Tacamahacæ.* Bitumen *Valachicum* ceram olet, & ad candelas adhibetur.

II. Ex *concretis*, qvæ *Oposphalta* dixeris, & omnia qvidem per naturam sine fluxu sunt, sed calore picis liqvidæ vel olei instar resolvuntur, *molliora* sunt *Halosanthos veterum, Sperma ceti, Ambra odorata, pix mineralis*: *Dura, succinum* & *gagates.*

1. *Halosanthos veterum* (*Flos Salis Plinio*) collectus in Nilo, summâ parte qvæ pingvis, canescit, mediâ croceô tingitur, garumq; olet. *Optimum* ignei salium instar fervoris, qvod olei modo pingvitudinem reddit. Adul-

teratur rubricâ vel testâ tritâ. ἔμμιλτρον καὶ θρόμβους ἔχον fucatum.

2. Spaciosis nonnunqvam tractibus aqvilonio mari innatat *Sperma ceti* (*semen balænæ, ambra albida, succinum marinum, ambra purgata, flos maris*,) ignotum fortè veteribus, pingve, salsum, subacidum, frictu in sqvammosa corpuscula facessens, qvæ micarum instar splendescunt, in prunis nidorem sebi de se spargit, & qvia vehementer tenue, pyxides penetrat. *Recens*, odorem gari habet: *Vetus*, amygdalarum rancidarum vel olei putris. *Ablutum* vires qvæ â sale, amittit. *Rubrum* colore saturô è mari extrahi ajunt. *Pingvedo circa Insulam Loandam* fortè ex balænis sauciatis effluens cognata, ne frigore qvidem concrescit.

3. *Ambra* (*Aromatites Plinij, Succinum Orientale*) è materia pingvi & coagulabili in terra vel mari ortus, â nobilissimo sulfure odor. *Fibrosæ* implicati villi seu ductus cum fibris albicanti-

cantibus & punctis rufis. *Scruposa* ex pulvere qvasi cogitur cum punctis citrinis & albis. *Crustosa* & pappilosa lachrymatim concrescit. *Armata* corio obducitur. *Porambar* alba, levissima, & magni precii. *Sechra* è Siachrio felicis Arabiæ oppido advehitur. *Grysea* freqventissima & maximè in usu, ex albo punctatur. *Cælestina*, qvæ Serapioni *Cærulea* efflorescentia mucosa. *Sulfurea* similes maculæ. Est & qvam in fila duxeris, Acu puncta si oleosum liqvorem fundit, *optima*. *Zelainitica* in Insula Zeilan seu *Ceylon* habetur, forte *Selachitica* seu *Alzecheleti* Ibensinæ, *Zingvitana* Serapioni. *Cetacea* vel in ventre animalis, vel juxta spinam dorsi reperiri dicitur. *Chrysea* dura, & ut sulfur ardescit. *Facticia* capit aliqvot species.

4. *Pici minerali*, *Asphaltus*, *Pissasphaltus* & *Mumia* subsunt. *Asphaltus* circa scaturigines & profluxus è liqvido & maltha plerumq; ad soliditatem pervenit, niger ut plurimum; accensus

nigricie multâ fumigat, pumicosusq; perusti carbo. Purus *Judaicum* seu Sodomeum bitumen est. *Pissasphaltus* seu *Picibitumen* Epidauri incola, æstu fluminum in ripas conjectum, in glebam cogitur, ex nigro ad cinereum deflectens. Aqvæ innatans, dùm fervet, optimum. *Mumia*, mellago olim spissa & odorata in principum Ægyptiorum sepulchris: jam carnis humanæ, sale, bitumine, resinis & gummatib9 conditæ miscella. In officinis liqvamē ex sepulcris conditorū qvod effluxit, prostat; vel ipsum medicatum funus.

5. *Succinum*, ἤλεκτρον, χρυσοφόρον, πτερυγοφόρον, ἅρπαξ (*glessum, sacrium, lyncurium* vel *lingurium, Ambra citrina* seu *lutea, Carabe*) è limo qvorundam montium æstivis solibus fluitat, in algidoq; & herbido solô densatum, intumescente æstu rapitur, & purgamenti instar protruditur in littora. ita volubile, ut pendere videatur atqve considere in vado. Attritu digitorum acceptâ caloris animâ, trahit in se pa-

leas

leas ac folia arida. Taxatio olim in delitiis ingens, harumq; tantum in succinis conscientia, cum aliis vitiis ostentatio aut usus placeat. ὁλόλεκτρον purum est, nec qvicqvam heterogenei in se continet. *Leucolectrum* crystalli instar aliqvando perspicuum. *Chrysolectrum* Callistrati, matutini solis gratissimo aspectu, rapacissimum ignium, si juxta fuerint. *Falernum* à vini colore dicitur, molli fulgore perspicuum. *Fossile* in fossis Lesnæ, in cinerem post redactæ, nec unqvam rebus ut nunc stant, in eam magnitudinem & splendorem restaurandæ, dum urbs olim vallô muniretur, repertum est. Nihil *Virgineo* extra misturam interiorem: *gravido* papiliones, muscæ, culices, qvæ musteo adhæsere, inclusæ indurescunt. Flavo *Electri* nomen; fulvo *Sualternici*: album inter medicas opes.

6. *Gagati* (dicitur & *Gangotis*, *Gangitis*, *Ætites*, *lapis Thracius*, *Engangis petra*, *Lithodæmon*, *lapis obsidianus*,

gemma Thracia, *bitumen nigrum*, *Ambra nigra*, *Succinum nigrum*) nigredo exqvisita, lævor & polities, qvia bituminis odorem spirat, funditq; resolutus, facilè paleas arripit. *Pilegnus* varior, levior, & ligno similis; spissior *obsidianus*, & levissimus politurâ evadit. *Urbinas* lucidus inter saxa, *Borussicus* ex vicino mari titulô nigri succini venit. *Pumicosus* exsuccus difficulter flammam concipit. Non multum abludunt *Dryites Plinij*, qvod instar ligni ardet, *lignum ferrugineum*, cum maculis nigricantibus Aldrovandi, qvod flagrans odorem bituminis spirat, *gemma Samothracia*, sine pondere, nigra, ligno similis, ex Samothrace Insula, *Ebenum fossile*, ligni instar fibrosum, bituminosum, scalpi, radi, & poliri potest, *Fagites Doldianus* Altorfii inventus, carbonibus ligni fagini simillimus, *Lapis Thracius*, concretione terrea aridi bituminis constans, *Spinus Aristotelis*, præcedenti congener, *Smarilus* favilla Vesuviana

na vel Æthnea Libavio, & *Maritha* calx viva naturalis in Hannonia ex terra cum marmoribus & bitumine effodi ſolita qvibuſdam.

III. *Lapidoſa* ad terras & lapides magis accedunt. Ex illis præcipua *Terra Ampelitis* & *Lithantrax*; Ex his *lapis ſciſſilis, ebur, os, Cornu foſſile*, & *belemnites*, de qvibus alibi.

1. *Terra Ampelitis* terreæ limoſitati miſcetur, in lutum ab aqva affuſa reſolvi impos. *Pharmaciti* vis contra vermes, modicè aſſuloſa & oleo ſolutilis, miſceriq; apta. *Selericia* à patria. *Belgica* fictum *Torvenarum* ex Torſ nomen; Nigra eſt, & lignorum vicem ſupplet. *Brabantica* ſeu *Mediterranea* minus fœdi odoris, qvia ſalſugine vitriolata minus imbuitur. *Zelandica* qvæ *Darri* ſalſedine ob maris viciniam corrumpitur. *Callaica* in Peru provenit, & ad ſolis ardores perticis impoſita ſudat. *Britannicæ* qvæ glebarum pingvium pratenſium ceſpes, ex bituminea cum terris & radicibus

concretione, *Mottenarum* nomen. *Coloniensis* fusca est & friabilis. *Laminosa* ex assulis inæqvalibus compingitur, nonnihil in nigredine subrubens & splendens. *Altorfina* ligneum ex betula vel fago carbonem refert. Aliqvando splendens pyrites inest, sulfur aliqvando: sæpe particulæ intus in ochram mutantur. In ardentibus niger color pertinax.

2. *Lithantraci*, cum bitumine & succo lapidescente inflammabilitas & lapidea durities, restaurat seipsum restibili seminariô, fitq; iterum focis utilis. Flamma affusâ aqvâ acrior, oleo & arenis premitur. Est *Catainus*, *Belgicus*, *Scoticus*. *Mollior* in terra facilè dehiscit.

CAPUT IV.

LAPIDES.

ARTICULUS I.

LAPIDES FOSSILES DIAPHANI.

Lapi-

LApides natura spiritus lapidifici in seminali suâ materiâ hærentis ministerio, ex succo lapidescente multiformes illos & multicolores, non tantùm intra ipsa *terræ*, sed & *animalium* viscera producit & format. Ex *terræ qvi eruuntur abditis*, nullam certam præ se ferunt figuram nonnulli, *Diaphani, Semiopaci* & *Opaci*; aliqvam qvidam perpetuò æmulantur. Reperies & *dubios* qvos Authores describunt, inveniri incertum.

Diaphani in totum vocantur *Gemmæ* in arctum coacta naturæ rerum majestas, multis nullâ sui parte mirabilior. Nec tamen sine ruga aut pari, etiam in suô genere omnibus æstimio. Infestantur namq; *scabro, nubeculis, ferrugine, sale, vomica occulta, plumbagine, sarcico, umbra*, qvando color surdus, *capillamento*, & *pterygio*. *Cava* aut *extuberantes* viliores æqvalibus. Figura *oblonga* maximè probatur, dein qvæ vocatur *lenticula*, postea *clypeoides* & *rotunda*; *angulosis* mi-

nima gratia. Et illud meminiſſe conveniet, increſcentibus variè maculis ac verrucis, linearumq; interveniente multiplici ductu & colore, mutari ſæpiùs nomina in eadem plerumq; materia. Omnes in *Aqveos*, *Rubente*, *Cœruleos*, *Virides*, *Flavos*, *Nigros*, *Albos* & *Varios* optimè diſtinxeris.

I. *Aqvei* ſunt *Adamas* & *Cryſtallus*:

1. *Adamas* non niſi in auro naſci videbatur, biennio perfectus, *Indicus* cryſtalli qvadam cognatione ſexanlo lævore turbinatur in mucronem: duritia credita inenarrabilis, ſimulq; ignium victrix natura, & nunqvam incaleſcens. Milii magnitudine *Cenchros* eſt; ferri ſplendore *Sideritis* maltes pondere ante cæteros: in æreum colorem vergit *Cyprius*.

2. *Cryſtallo* aqvæ in glaciem congelatæ æmulatio, corpus molliſſimum, & ita in ſexangulo abſolutus laterum lævor, ut arte æqvari non poſſit. Puri & ſine vitio *acentela*: pellucidi *montani*; obſcuriores & qvi colores

res fronti applicati reddunt, *Irides*; duriores *Pseudoadamantes* dicuntur. Prædurum fragileq; centrum qvibusdam.

II. *Rubent, Rubinus, Granatus, Hyacinthus, Sardonyx, Carbunculus.*

1. *Rubinus*, ex rosei coloris matrice candicans primùm, mox ubi maturuit, rubescens, cum exigua cærulei portiuncula prodit. *Balassius* seu *Pallacius*, mater rubini est, cermesino sed admodum diluto tincta. *Spinellus* magis rubet. *Rubacorum* seu *Rubicellorum* extremus igniculus plerumq; flavescit, corpus contra ignem non satis obfirmatum.

2. *Granato* ex flavedine ignis instar minii rubor; si hujus nimium, *Soriana* dicitur; si flavedinis, *Hyacinthi species*; si Martiolæ violæ colore interpungitur, *Rubino de la roccha*, Carbunculus forte Amethystizon. Saturo rubore tinguntur *Bohemici*; & nisi excaventur, nigrescunt. *Almandini* Alabandici sunt Carbunculi; *Amandini*, Troëzenii.

3. *Hyacinthus*, recentiorum nempe, ſangvinis admodum bilioſi colorem refert, qvi *optimus* : rubedine croci flaveſcit, vilior; ſuccini flavi, *viliſſimus*, qvia nec translucet.

4. *Sardonyx* ſi *Indicus* candore in Sarda intelligitur: hoc eſt, veluti carnibus ungve hominis impoſito, & utròq; translucido. Sardæ ſuperficies, onychis radix, vel vice verſa. Cœcæ, qvæ non translucent. *Arabico* radix nigra aut cœruleum imitans, ungvis minium incretum candido pingvi, nec ſine qvadam ſpe purpuræ in minium tranſeunte.

5. *Carbunculus* (*anthrax*, *pyropus*) ſimilitudine ignium etiam in tenebris lucet. Liqvidioris flammæ *maſculi*: languidioris *fœminæ*, univerſumq; fulgorem extra ſe fundunt. *Amethyſtizonton* extremus igniculus in amethyſti violam exit. *Sirtitæ* pinnato fulgore radiant. *Indici* retorrido; & ſi qvi ex his lividius, *lithizontes* dicuntur. *Carchedonij* nigrioris aſpectûs, inclina-

tione

tione acrius excitantur. Ex *cognatis*, *Anthracites* candida vena præcincta in igne intermortua extingvitur, aqvis perfusa exardescit. *Sandastro* aureæ intus guttæ stellantes, Hyadas & numero & positione imitantur. *Sandaresos* seu *Sandasar* & *Sandaserios* superiore vilior. *Lychnitis* carbunculus remissior, eiq; præcipua lucernarum accensarum gratia. *Jonis*, qvædam radiat purpurâ, alterâ coccô.

III. *Cærulei* sunt *Sapphirus*, *Amethystus*, & *Hyacinthus Plinij*.

1. *Sapphirus* (*Thalassites*) recentiorum intellige, vel saturè admodum cyaneus est, vel dilutè & ὑδαρέστερος. Albicantes & lactei coloris, cui aliqvid cærulei admixtum, degeneres. Detrahitur & igne color.

2. *Amethystus* violaceo perlucet, ita, ut *Indica* absolutum felicis purpuræ habeat, fundatq; aspectu leniter blandum; altera descendat ad hyacinthos, Indis *Sacodion*; tertia dilutior, *Sapinos*, qvæ & *Paranites*; qvarta

vini colore; qvinta ad viciniam cryſtalli deſcendit, albicante purpurâ in dejectu. *Pæderotæ* qvibuſdam, *Anterotæ* aliis, & *Veneris gemmæ*.

3. *Hyacintho Plinii* dilutus eſt Amethyſti fulgor. primo qvoq; aſpectu gratus, evaneſcit anteqvam ſatiet, adeoq; non implet oculos, ut pene non attingat, marceſcens citius nominis ſui flore. Θαλασσίτης flucticolor eſt: ῥοδηνὸς roſas imitatur: νητιβος inter roſeum & dilutiorem ludit: ὑδαρέστερος, qvi & χαυνιαῖος, πελιδνὸς, magis ad albedinem vergit.

IV. *Virides* ſunt *Smaragdus*, *Beryllus*, & *Topazius veterum*.

1. *Smaragdo*, qvi & *Praſinus*, *Neronianus*, *Domitianus* nihil omnino viridius ulli comparatum viret. Longinqvo amplificatur viſu, inficiens circa ſe repercuſſum aërem, ſemperq; ſenſim radiat, ob craſſitudinem ſui facilitate translucidâ. Nulli major auſteritas qvàm *Scythico*. Colorem expellit & aciem recipit *Cyprius*, glaucus

ali-

aliqvando. *Herminei* pingviter extumescunt. *Persici*, radiant nec perspiciuntur. *Attici* è longinqvo speciosiores. *Medici* fluctuosi & rerum imagines complexi. *Carchedonij* seu *Chalcedonij*, colore incerti, venosi & sqvamosi. Est & *cholos* dictus, vel potius *chloros*, *Chalcosmaragdus*, æreis venis turbida, & *Pseudosmaragdus* è qva pila. Qvi albis venis circumligatur, *Galactites* dicitur.

2. *Berylli* viriditatem puri maris imitantur,& ni color surdus repercussu angulorum excitetur, hebescunt. Pallidiores exeunte in aureum fulgore, *Chrysoberylli* sunt; pallidiores magis & forte sui generis, *Chrysoprassi*; qvos excipiunt *hyacinthizontes*, *aëreides*, *Cerini*, *Oleaginei*, & crystallis similes.

3. *Topazio veterum* olei recentis viror, aureo fulgore renitens, ipsa amplissima gemmarum,& sola nobilium limam sentit, usuq; atteritur. *Prasocidis* tota similitudo ad succum porri

porri dirigitur. *Chrysoptero* egreditur fulgor in similem auro colorem.

V. *Flavi* sunt *Chrysolithus veterum*, *Topazius recentiorum*, & *Xanthium*.

1. *Chrysolithus veterum* in collatione aurum albicare qvadam argenti facie cogit. In colorem electri se inclinat *Chryselectros*; interveniente candidâ venâ *Leucochrysos*; translucente veluti per aurum sincero melle, *Mellichrysos*. Est & *Capnias* & qvi vitreis similis veluti croco refulget. In *Arabicis* interpellatur fulgor macularum nubilo.

2. *Topazius recentiorum*, si *orientalis*, auri purissimi instar rutilat, solo adamante minus durior; si *occidentalis*, cum auro parum nigricat, chrystallo mollior.

3. *Xanthium* seu *Xantha*, plebeja gemma è luteo pallescens.

VI. *Nigra* gemma est *Morion Indica*, qvæ vocatur *Pramnium* & qvidem *Alexandrinum* si in ea miscetur, & carbunculi color; *Sardium*, si Sardæ.

VII.

VII. *Albus* seu *candidus* est *Lapis Bononiensis* seu *litheosphorus*, crystallina propemodum perspicuitate, pondere plumbi, & cui intus à centro radiorum instar undiq; albæ striæ ad circumferentiam in stellæ effigiem. Calcinatus & soli vel flammæ expositus, lucem sine calore recipit, visuiq; in tenebris refert.

VIII. *Varij* sunt *Opalus*, *Pæderos*, *Lapis novacularum*, & *Bezoar minerale*, qvibus *Fluores* addi possunt.

1. *Opalo* inest carbunculi tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili misturâ lucentia. Qvi lucem stellæ intus velut exspaciantem includit, *Astroites* est; qvi oculis piscium similis, parumq; cœrulei, lactis instar ostentat, *Pseudopalus*.

2. *Pæderos* (Indi *Sangenon* & *Argenon* vocant) oculi gratiam imitatur, sed mollius nitet, rarò non scaber. Summa coloris ex aëre & purpura, viriditas Smaragdi deest.

3. *La-*

3. *Lapis Novacularum* (Ihli) cœruleo albo & nigro ſuperbit, & rerum reddit imagines, tam translucidus.

4. Bezoar minerale (pietra d' aventura.)

5. *Fluores* gemmis ſimiles, ſed cedente duritie rubri, ex diluto purpurei, cœrulei, lutei, cineracei, ſubnigri, Igne metallico liqveſcunt.

ARTICULUS II.

LAPIDES SEMIDIAPHANI ET SEMIOPACI.

LApidum Semidiaphanorum alii veteribus erant noti, minùs alii.

I. Ex *notis* ſunt, *Sardius*, *Chalcedonius*, *Onyx*, *Achates*, *Jaſpis*, & *Heliotropius*.

1. *Sardius* (*Sarda, Carneolus*) in ſaxi aliqvando corde hæret, loturæ carnis obſcurâ nubeculâ offuſæ ſimilis. *Mares* excitatiùs fulgent; *fœminæ* pingviores & craſſius nitent. *Ruber* Indicus à magnitudine *diſemos* vocatur. Non tenet partem ceræ in ſignô. *Polia* qvæ cani-

canitiem qvandam Sardio inducit; & *Spartopolios*, qvæ eandem rariorem nigro, inter affines.

2. *Chalcedonius*, ex albô ad cœruleum dilutum vergit, ut verè hebeti pallore refulgeat, si optima; lacteis zonis distingvitur, vel fumosa integitur nubecula, si *deterior*.

3. *Onyx* olim qvæ plurimas variasqve cum lacteis zonis habet venas, omnium in transitu colore inenarrabili & in unum redeunte concentum svavitate gratâ: nunc qvæ variorum colorum zonas, distinctè sibi superimpositas, cum ungvis humani in substratô nitore ostendit. Dum zona alba imagine scalpitur, aut nigra substernitur, *Memphites* & *Camœhuia* audit.

4. *Achates* numerosa linearum & macularum insignitur varietate, qvæ nemora, flumina, arbores, homines adeoq; ipsos ostentant. Qvi velut arbuscula insignis est, *Dendrachates*, qvi guttis aureis distingvitur, *Coralloacha-*

loachates, qvi pellem leoninam, *Leoninus* vocatur. Sunt & *Phasachatis*, *Cerachatis*, *Sardachatis*, *Hæmachatis*, & *Leucachatis*, nomina.

5. Jaspidi eadem colorum varietas, sed minor cum pulverulenta scabritie durities, nec ita perpoliri exactè potest. Transversâ lineâ albâ præcincta *Grammatias* est, pluribus *polygrammos*. Nubem complexa & nives imitata *Onychipuncta* & *Jasponix*. Fumô veluti infecta, *Capnias*. Colori etiam & figuræ nomina sua debet *Therebinthiusa*, *Ærìusa*, & *Crucifera*.

6. *Heliotropius*, in porraceo obscuro corpore puncta sangvinea gerit.

II. Ex *minus notis* sunt,

1. *Lapis nephriticus*, verè Smaragdus obscurior, sed qvi candidis aliqvando punctulis variat, oleô semper velut inuncta superficie.

2. *Lapis colicus* sine ullis punctis viridis, colicæ saliva aspersus & umbilico impositus remedium.

3. *Coccus Paragvayanorum* (venter chrystal-

chrystallinus, Ætites gemmata) crassi farciminis specie, extra ex rubro impuro&albo mistus, expolitus ejusdem cum optimo Chalcedonio coloris, & in meditullio vacuus. Spontè rumpitur vacuus, & ingentem crepitum edit.

4. *Lapis grandinis VVormij* cum tonitru, fulmine, & insolitæ magnitudinis grandine decidit, coloris nivei, cretæ similis sed durior, crustâ vitreâ armatus.

ARTICULUS III.

LAPIDES OPACI MINORES.

Opacorum alii sunt *Minores*, *Majores* alii: & illi vel *nobiliores*, & inter hos *plebeji rariorum generum*; vel *minùs nobiles*.

I. Ex *Nobilibus*

1. *Virides* sunt,

1. *Molochites* & 2. *Callais* (*Callaica* seu *Callaina*) ex qvibus *ille* malvæ instar recentis viridis spissius viret, si *bonus*; in

in *deteriore* vel albæ intercurrunt venæ, cum nigris aliqvando maculis, vel cœruleus distinctè intermiscetur color: *Iste* è viridi pallet, Smaragdi proximus, & in rupibus inviis gelidisqve oculi figura extuberat, leviterqve adhæret, nec ut agnata petris, sed ut apposita.

3. *Turcoidi* (*Turchesia*, *Turqvesia*, *Turcosa*, *Turchina* eadem qvibusdam Plinii *Boreas*, *Callais*, *Jaspis* ἀεριζουσα) æruginis color, sed qvi in *Orientali* ad cœruleum potiùs qvàm viridem tendit; in *Occidentali* aut plus albicat, aut magis virescit, servat colorem de rupe veteri, amittit de nova.

II. *Cœrulei* sunt *Sapphirus Plinij*, *Cyanus*, *Lapis Lazuli*, *Lapis Armenus*, & *Lapis Lipis*. Et

1. *Sapphirus* qvidem rarò cum purpura, & aureis punctis collucet, nunqvam tamen pellucida, sculpturæ inutilis mas intervenientibus crystallinis centris. *Oriniscus* aureis punctis sparsus est, χρυσόπαστος.

2. *Cya-*

2. *Cyano* aureus pulvis aliqvando ineſt.

3. *Lapidi Lazuli* aurea punctula & flammulæ, Ex oriente contra flammas contumax: cedit Occidentalis & in pulverem reſolvitur.

4. *Lapidi Armeno* cœrulea in viridi tinctura, venæ aureæ nullæ, nec ulla flammarum patientia. Ætate in viridem degenerat.

5. *Lapidi Lipis*, intermicantes qvaſi argenteæ micæ, ſapor mordax.

III. *Albent Amiantus, Bufonites mineralis* & *Callimus.*

1. *Amiantus (lapis Caryſtius, Asbeſtinus, Boſtrichites, Corſoides, Iſcultos)* alumini ſimilis, fibroſus, mollis & candidus, & ſubviridis, Nihil igne deperdit, effloreſcit dùm teritur in plumas, aptaturq; in fila, qvi politi eboris inſtar nitet. *Entalium* & *Amentum dulce* vocatur.

2. *Bufonites mineralis* colore eſt meſpili cinereo albeſcens, figura aliqvando oculi in medio, aliqvando albus

albus vel niger ſubtiliſſimus circulus. Saxo alto ad littora & ſcopulos à mari flagellatos innaſcitur.

3. *Callaimo* pars cryſtalli inſtar pellucida, pars nebuloſa, ut Sardæ. Locus aliqvando in gæode grandi, nec non mirandæ imagines.

IV. *Sui coloris* ſunt *Lapis Sangvinalis, Manualis, Hyſtericus, Izlihuilotli Miſtecenſium, Tolteca-izli, Garatronius, Ovum angvinum Plinij, Ovum angvinum Geſneri, Lapis angvium Bohemorum, Ætites* & *Oculus mundi.*

1. *Lapis Sangvinalis*, maculis ſangvineis diſtingvitur.

2. *Manualis*, rimas manuum & pedum ſanat.

3. *Hyſtericus* niger, ponderoſus, majore ex parte teres & rotundus, uteri umbilico impoſitus ſolatium.

4. *Izlihuilotli Miſtecenſium* nigerrimus, politus ornamentum.

5. *Tolteca-izli*, punctis nigris & rubris variegatur.

6. *Garatronio* figuræ ductibus Arabicis

bicis similes, coloris aurei, in plano purpureo.

7. *Ovum anguinum Pliny* in magna Galliarum fama, Græcis omissum, mali orbicularis modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne Druidis. Angves innumeri æstate convoluti, salivis faucium, corporumq; spumis artifici complexu glomerantur. Ovum fortè testudinis in lapidem duratum.

8. *Ovo anguino Gesneri* forma lenticularis vel hemisphærica, colore fusco albicans, intus candidus, crusta extus silicea, & à basi plana, elatæ veluti serpentum & lacertorum caudæ.

9. *Lapis anguium Bohemorum* vitrum est; ideò eô in ducendis filis ad verticillos mulieres utuntur.

10. *Ætites* in nidis Aqvilarum reperiri dicitur, magnaq; ex argumento promovendi vel retinendi partum fama. Qvi *ex Oriente* Callimo gravidus est; Cinereus fæminei sexûs, ar-

gillâ vel margâ, ſcaber uterq;. *Taphiuſio* candor & rotunda facies. Saxonico cellulæ in ſuperficie.

11. *Oculus mundi* piſi eſt magnitudine, eboris colore, aqvæ injectus limpidæ ſtatim ab ora ad centrum, mox totus translucet, & ſplendet: Extractus ſenſim lumen amittit.

II. Ex *Minus nobilibus* qvidam *rubent*, alii *albeſcunt*, nonnulli ſunt *virides*, *ferruginei*, vel varii coloris, nonnulli ſui.

I. *Rubent Hæmatites, Schiſtos, Lapis Minij, ammochryſos.*

1. *Hæmatites* ſangvine eſt obſcurior, ac ſi ferri ſcobes minio nativo miſceretur. Niger & pondere inſignis *Androdamas* eſt, redditq; ſuccum ſangvineum. Utilis ambuſtis *Elatites*, qvamdiu crudus, coctus *Miltites* dicitur. *Uſtus* minii colorem imitatur.

2. *Schiſton* venæ rubentes diſcernunt, ex laminisq; perſpicuis componitur. Nigricat eqvidem, ſed commendatior croco ſimilis, peculiarius namq; ſplendet. 3. *La-*

3. *Lapis Minij* seu *Cinnabaris* ex purpura ad ruborem declinat, insigniter gravis, argenti vivi hospes. *Syncero* cocci nitor; *secundarij* splendor uliginem in parietibus sentit. *Ephesinum* κιννάβαρι Cilbianis agris curatio magni operis erat. *Hispanicum* solum vetustissimis cognitum.

4. *Ammochryso* seu *Aurenio* minii nativi color, flavescens interdum, substantia arenosa, & qvæ aureo pulvere conspergitur.

II. *Albescunt*, *Lapis Samius*, *Galaicos*, *Specularis*, *Porus* seu *Tophus*, *Ilvensis*, *Phrygius*, *Ageratus*, *Arabicus*, *Galaxia*, *Galactites*, *Spongiæ*, *Sulfuris*, *Sabuli*, *Aldenbergensis*, & *corallium album fossile*.

1. *Lapis Samius* candidior & durior est: nigricans *ebur fossile* & *exhebenus* dicitur.

2. *Galaicos* Plinii fortè & affinis, *Argyrodamanti* similis, sed sordidior.

3. *Specularis* crystalli instar pellucidus, flexilis, & in bracteas tenuissi-

mas ſcindi promptiſſimus, Facilè in gypſum excoqvitur.

4. *Porus* ſeu *tophus* (*chernites*) colore & duritie aliqvando Pario marmori par, ſcaber & aſper, qvi facilè in arenam reſolvitur. Eſt & mollis, niger, ruber.

5. *Lapis Ilvenſis*, Plinii fortè *Aeapis*, nitro ſimilis, pumicoſus, & aureis guttis ſtellatus.

6. *Phrygius* gleba pumicoſa, pallefcens & lineis albis diſtincta optimâ. Ignotus hodiè.

7. *Ageratus* huic non disſimilis, coriariis in uſu.

8. *Arabicus*, (*Arabus*, *Arabius*) ebori maculoſo ſimillimus; & hoc videretur, niſi duritia abnueret.

9. *Galaxia* ex Nilo colore lactis. Trita lactis ſucco & ſapore notabilis, *Leucogæa* & *Smectis*.

10. *Galactites*, cinereus ſed lacteum dulcemq; ſuccum emittit.

11. *Spongiæ* ſeu *Spongites*, qvibuſdam *Tecolithus* in ſpongiis invenitur, candidus,

didus, friabilis, & qvi in ſimilem ſuccum reſolvitur.

12. In *lapide ſulfuris* particulæ qvædam aureo colore radiant, inter ardendum ſulfureas ſcintillas ejaculatur.

13. *Sabuli* ſubcinereus plerumq; candidisſimus aliqvando, & facile ferrô in tenuisſimum pulverem teritur.

14. *Aldenbergius* violam halat, ſive is extra albicet, intra cinereus, ſive rubeſcat.

15. *Corallium album foſſile* aliqvando eſt *ramoſum* & variè protuberans; aliqvando geniculatum, ſuperficie ramoſa, aliqvando *rudius* & informe.

III. *Virides* ſunt *Morochtus* (*Moroctis, Morechtis* λιθογραφὶς) qvi porraceus, lacte ſudat, & nitet, & *Tnyites* (Thoites) jaſpidis ſimilitudine ſubviridis, qvi mordacem ſuccum fundit.

IV. *Ferruginei coloris* ſunt *Smiris* & *Magores*, qvorum *ille* duritie ad gemmas ſculpendas factus eſt, *hic* ex ferrugi-

rugineo in cœruleum tendit, orbis miraculum attractione, verticitate, inclinatione, & variatione nobili. Trahitur à magnete ferrum, & patitur mores, domitrixq; illa rerum omnium materia, ad inane nescio qvid currit; atq; ut propius venit, assistit, teneturq; & complexu hæret. Est & *niger* & *candidus*. Albus & lineis nigris inscriptus *Calamita alba*. Ferrum rejiciens, *Theamedes*; aurum, *Pantarbas* dicitur.

V. *Varium colorem* induere *lapis gypsi* & *Memphites*. Ex eo si uratur, calx fit, unde gypsum. *Iste* pingvis calculorum magnitudine, illitusqve stupefacit membra.

VI. *Sui coloris*, sunt *Talcum*, *Pumex*, *Hydrolithus*, *Spromus*, *Sareophagus*, & *Melitites*.

1. *Talcum* (*stella terræ*, *Argyrodamas*, *Selenitis Dioscoridis*,) stellarum instar argenteoq; nitore splendet, ex tenuissimis laminis componitur, in igne perenne.

2. Pu-

2. *Pumex* (*lapis Scyrus* & *Thyrrenus Vulcani, de Barca, Pupex, Sperator*) liqvefactorum & aduſtorum lapidum, fæx & ſpuma, fiſtulis refertus, & aqvæ innatans.

3. *Hydrolithus* in ſpeluncis ex ſucco, vel in canalibus ex ſedimento concreſcere ſolet.

4. *Lapis Spromus* colore primùm ſubflavo, poſt Leucophæo, ſpongioſus aqvam imbibit, qvæ deinde guttatim expreſſa qvaſi deſtillat.

5. *Sarcophagus* ſeu *Aſſius*, fisſili venâ ſcinditur; corpora defunctorum in eo abſumi conſtat intra qvadrageſimum diem, exceptis dentibus.

6. *Melitites* colore mellis, ſuccum dulcem remittit tuſus.

ARTICULUS IV.

LAPIDES OPACI MAJORES.

OPaci majores ad *Marmor, Saxum, Silicem*, & *Cotem* reducuntur, ex qvibus qvi manum implent, *Manua-*

les dices; qvi opificum operi inſerviunt, *Operarios*; qvi in novam formam cæduntur, *redivivos*.

1. *Marmori* purior materia, duriſſimum idem, & ſplendorem ſi poliatur recipit; recreſcit in fodinis erutum, molliusq; morâ temporis induratur. Si *granulatum* ſeu ſcabioſum eſt, & ſilicis inſtar, disſilit dùm ſculpitur. Durities clavo ſimilis *centrum* vocatur. Hinc & *Scobs centroſa*. Fulget *Parium*, qvod & *Lychnites* ſplendere radiat, et ſi translucet, *Pliny Phengites* eſt, qvod interdum venis flaveſcit. *Corallíticum* menſurâ non ultra bina cubita candore proximum ebori, & qvâdam ſimilitudine. *Alabaſtrites* ſeu *Alabaſtrum* paulò aliis mollius, & primum marmoris rudimentum. Maximè mellei coloris in vertices maculoſi atq; non translucidi probatur. *Auguſteum* qvodammodo in vertice undatim criſpatur. *Tiberinum* ſparſum convolutâ canitie. *Baſaltes* ſeu *Baſanites* ferrei coloris atq; duritiæ. *Obſi-*

Obsidianus lapis translucet aliqvando crassiore visu, atq; in speculis parietum pro imagine umbras reddit. *Lapis Lydius* (*basanus, chrysitis, coticula*) ferrei coloris, interdum ruffus, auri & argenti explorator. Qvi hominis halitu protinus sudat, nubemq; discutit, *optimus*. *Porphyrites* rubrum est: candidis intervenientibus punctis seu surfuribus, *Leucostictos*, vel potiùs *Leptosephos*; punctis nigris si inqvinetur, *kyenites* vel *stygmites* & *psaronium*; si aureis guttis aspergitur, *Thebaicum*; si aspectu ad purpuram magis declinat, *Alabandicum*. Viride pretiosissimi generis, cunctisq; hilarius, *Lacedæmonium*. Serpentium maculis simile *Ophites*; cinereô colore maculatur *Tephrias*; Ovorum speciem maculis exhibet *Ovatum*; formam pediculorum mentitur *Pediculatum*; variô colore tingitur *maculosum*. Invenies aliqvando canis, felis, avium, piscium, hominis, Eremitæ, monachi, imò crucifixi, Deiparæ, Urbium & Litterarum effigiem.

II. *Saxum* solâ impuriore materiâ à marmore discedit, sæpeq; in eo conchæ & silices; prominentia *Crepidines* vocant. *Arenarium* ex crassioribus & tenuissimis arenis componitur. *Crustosum* seu *scissile* (fortè olim *Spinus*) in crustas finditur, stratis & tectis utiles. *Limosum* futuri saxi initium facilè in limum resolvitur. *Tophaceum* intra terram aliqvando ita molle, ut ferrâ secari possit. *Calcarium* excoctum calcem pro cemento suggerit. *Molare* ex parvis silicibus & arena subtiliore constat. *Comense* (*lapis Comensis, lapis lebetum, lapis colubrinus*) spongiosus, viridis, & candicantibas maculis respersus, qvæ argenteis micis radiant: ex qvo vascula tantæ tenuitatis, ut penè ductilia sint, tornantur. *Pholadis* colore Leucophæô, asperum, cavernosum, sed non pervium, φωλάδων, φωλητήριον. *Balani*, intense cinereum, lævigatum, nullô foraminis extra vestigio intus balanis repletum. *Minus*, lapis est propriè dictus, impu-

impurioris materiæ,ſcaber,poroſus,& omnis coloris capax. *Molles* ex his in totum ad ædificia inutiles mortalitate mollitiæ. Exercentur halitû maris, fricantur ventô, verberantur imbribus. Si qvi in opere tractabiles, laborem ſub tecto tolerant. *Tiburtini* ad reliqva fortes, vapore disſiliunt. *Fluviatiles* ſemper veluti madent. *Globoſi* contra injuriam fortes,ſed ad ſtructuram infideles, niſi multâ ſuffrenatione devincti. *Fungifer* cruſtâ craſſâ tepidè irrorata qvarto die fungos fundit.

III. *Silex* durisſimum ſaxi genus, & qvod calcem non bibit, variisqve ſed obſcuris à natura coloribus tingitur, vitrorum & factitiorum lapidum materia, ſi translucidum & album, plerumq; liqvabile, *Pyrimachus*; ſi durum, ſilentem intra ſe ignis laticem fovet, *Pyrites*; ſi nigricat, cum faſciis argenteum lævorem exprimentibus, *Argyromelanos* appellatur.

IV. *Cos* ex lapidibus etiam opera-

riis, nigra, alba, viridis, rubeſcẽs, lutea, variegata, Inter *aqvarias*, qvæ & *rotariæ* & *gyratiles* laus olim Naxiæ præcipua. Trahentes repertæ & in Italia aqvæ aciem acerrimo affectu, nec non qvas *Paſſernices* vocant. *Laconiæ* olei indigæ, *Flaminitanæ* ſalivâ hominum proficiunt, & qvia in tonſtrinis humectantur, *ſalivarias* dices. *Oleariis*, qvæ & *Oleariæ Croticæ*, *ſcalptores*, ſcalpra & cæla exterunt. *Ocularibus* collyria affricantur.

ARTICULUS V.

LAPIDES CERTI, CERTÆ FIGURÆ.

LApides certi, certæ figuræ, vel ſpecie *naturalium* aut *artificialium* naſcuntur, vel *horum ſimulachrum* ſibi à natura impreſſum exhibent.

I. Ex *naturalibus figuris* qvædam ſunt *cœleſtium*, qvædam *ſublunarium*: Nonnullæ *plantas*, *partes animalium*, *hominisq́; ipſius* præ ſe ferunt.

1. *Cœleſtium* oſtentatores ſunt

1. *Aſte-*

1. *Asterias* seu *Astroites*, qvi stellas exactè refert, aliqvando rosas, vermium & caudarum gyros, sæpè confusè maculas.

2. In *Asteria vera* seu *stellari lapide* (*sphragis Asteros* Gesnero) ita eædem supra ponuntur, ut separari ab invicem possint. Eminent radii suis angulis, in medio cavitas, margines striis transversis sulcantur.

3. *Asteria Plinij* candicantium proxima, inclusam lucem pupillæ modô continet, ac transfundit cum inclinatione; velut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens.

4. *Ceraunia* inter candidas fulgorem syderum rapit, concursantemq; intus stellam habet.

5. *Selenites Plinij* ex candido translucet, imaginem lunæ continet, redditq; eam in dies singulos, crescentis minutisq; numeris.

6. *Selenites Dioscoridis* (κȣφόλιτ@, *Aphroselenos*, nonnullis *Talcum*) albus,

inanis & lævis, per lunæ augmenta plenior,& ſolidior invenitur.

7. *Aſtrios* cryſtallo propinqvus, intus à centro lucet, lunæ plenæ fulgore.

8. *Lapis Hildesheimienſis* novæ lunæ in cornua curvatæ ſpeciem gerit, aurei coloris armaturâ tectus, ſtriatus qvandoq;.

9. *Tephrites* ſeu *Menois* lunæ creſcentis & corniculatæ eſt formâ.

II. *Sublunarium* ſpecie ſunt,

1. *Stalactites* aqvæ ex alto decidentis progenies, ſtyriis ſimilis, in pyramidem deſinens, albus, pellucidus.

2. *Stalagmites* qvi è guttis rotundis in terra denſa coagmentatur, piſorum vel coriandri magnitudine, ſæpè in una maſſa plurimi, favis qvaſi includuntur.

3. *Sardonyci Indicæ* cereum aut corneum Subſtratum, circuli albi, & qvædam cœleſtis arcûs æmulatio, ſuperficies locuſtarum maris cruſtis rubentior.

4. *La-*

4. *Lapis Caymanum* calculorum fluviatilium æmulus, qvartanæ averruncus, in crocodilorum ventriculo reperitur.

III. *Plantas repræsentant,*

1. *Corallum* (*lithodendron, dendritis, Gorgonius*) cui fruticis effigies, hominis sæpè longitudo, color anteqvam lapidescat varius, lignum prima materia. *Pseudocorallo verrucario* superficies lineis inscripta, verrucæ freqventes, qvæ vesiculas habent.

2. *Lapis Judaicus* (*Syriacus Ætio, Phœnicites, Pyrene, Thecolithos, Eurhæus, Cisteolithos*) olivæ est specie, striis velut tornô secundùm longitudinem ductis, albus & subcinereus.

3. *Fungites VVormij*, cui striæ partim profundæ, partim echinatæ, in modulum terminantur, figurâ fungi.

4. *Nuciformis*, qvi nucem myristicam substantiâ refert, pulpâ intus ex luteo variegata.

5. *Syringites*, qvi stipulæ internodio similis, perpetuâ fistulâ cavatur.

6. *Indicus VVormij* ad Achites refertur.

7. *Cenchrites*, qvi milii grana velut ſparſa exhibet. Sunt qvi Agallochi, ſantali, caudicum, cucurbitularum, melopeponum, conorum, malorum Perſicorum, caſtanearum, anacardii, tritici, piſi, piperis, ſeminis lentis, & raporum figurâ ludunt.

IV. *Animalium partes* plurimi referunt.

Et 1. *Avium* qvidem *Hieracites*, qvi milvinis nigrisq; plumis alternatur. *Geranites*, qvi oculum gruis mentitur. *Perdicites*, qvi ſtriis & colore perdicum pennas exprimit. *Ætites* (alius à priore) qvi colorem aqvilæ candicante caudâ. *Periſterites*, qvi capite, roſtrô, pedibus, pectore, caudâ columbam; ſolis alarum lineamentis deficientibus.

2. *Piſcium* verò *Lepidotes*, qvi ſqvamas variis coloribus imitatur. *Rhombites*, caſtaneæ magnitudine candidus,

qvi

qvi ſqvamis parvis obliqvis, eminentibus undiq; plenus eſt.

3. *Aſtrobolus*, ſeu *Aſtrolus*, oculis piſcium ſimilis eſt, relictus candido in ſolo. *Ammonites* ſeu *Amites*, qvi ex arenis componitur, nucis juglandis magnitudine, ovis piſcium ſimilis. Qvi ex lapillis piſi aut orobi magnitudine conſtat, *Piſolithos*; qvi milii, *Cenchrites*, qvi ſeminis papaveris, *Meconites* dicitur.

3. *Exangvium* etiam

1. *Oſtracites*, (λιθόςρεος) qvi oſtreis ſimilis, cruſtoſus & ſcisſilis, ſonitumq; ollæ percuſſus reddit. *Ceramites* vocatur, qvia colorem teſtæ habet; *Cheramites* cum cœruleis pullis cingitur.

2. *Porphyroides* qvi cinereus, & purpuræ inſtar aculeis clavatur, ſed ſine turbine.

3. *Conchites*, qvi lineis incurvis ad ſcapulas redeuntibus, & aurei coloris armaturâ ſuperbit,

4. *Lapis Megaricus*, in cujus toto

cor-

corpore conchæ marinæ ſparſæ ſunt.

5. *Ctenites*, qvi pectines refert, & oris ceti figuram qvandoq́; : In unô ſaxô ſex vel ſeptem invenias cinereô colore.

6. *Myites*, qvi imitatur muſculos, oblongus & pectinis modô rotundus.

7. *Strombus* ſeu *Strombites*, qvi cochleæ aqvatili ſimilis, ex amplo in tenue turbinis inſtar deficit, in ſpiram à dextrâ tortus.

8. *Onychites*, ungvibus odoratis, qvi onychi tàm colore qvàm figura ſimilis.

9. *Cancrinites*, qvi pectus cancri in lapidem verſi refert, lineæ albæ juncturas coſtarum æmulantur, & totum corpus pervadunt.

10. *Scolopendrites*, cui lineæ undarum penè ductu diſcurrunt, brevisſimis petiolis transverſis plenæ, ut vermes ſcolopendræ.

4. *Qvadrupedum*

1. *Ocu-*

1. *Oculus Cati* ſeu *felis* (*oculus Solis*, *Mithrax Perſarum*, *Pſeudopalus*) qvi oculum animalis hujus apprimè exprimit, ex lacteô & fuſco in medio veluti qvodam divortio ſeparatis, in alterâ ſemper parte (ſi invertas) candidior & lucidior.

2. *Oculus Beli*, qvi albicans, pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem.

3. *Lycophthalmos*, qvi ex rutilo ſangvineus, in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi.

4. *Leucophthalmos* rutilus aliàs, oculi ſpeciem candidam nigramqve continet.

5. *Triophtalmos*, qvi cum onyche naſcitur, tres oculos ſimul exprimens.

6. *Gloſſopetra* (*lamiarum dens*, glottis Cardano) qvæ ſerpentis vel potiùs pici lingvam refert, craſsâ parte lapidea, mucronatâ cornea, atroqve colore ſturni ungvis inſtar ſplendet. Invenitur & dentatis marginibus.

7. *Lapis Renalis*, qvi renis formam exhi-

exhibet; ſubruber, cruſtâ ferreâ tectus.

8. *Ceratites* (cornu foſſile) qvi cornu ſpecie tàm magnus aliqvando, ut nulli animali tribui poſſit, intus mollis, albus, levis, friabilis, margæ ſuccô lapideſcente irroratæ ſoboles.

9. *Crucifer*, qvi cornu bubuli facie, & dùm transverſim in orbiculos ſcinditur, crucem nigrô colore mentitur.

10. *Cornu Ammonis*, qvod aureo colore arietini cornu effigiem reddit; nodoſum aliqvando, qvaſi juncturis cohæreat.

11. *Oſſifragus*, (*Oſteites*, *Ammoſteos*, *Oſteocolla*, *Oſteolithos*, *Holoſteg*, *ſtelechites*, *lapis ſabuloſus*) qvi oſſis ſpeciem refert, concavus, medullâ friabili in liqvorem ſolubilis. Pullulat aliqvando è terra, & ſtipitis ramis mutilati figuram exhibet. Species *Enoſtios* eſt, fracti oſſis ſimilitudine.

12. *Enorchis*, qvi ovi columbini magnitudine, obſcuris coloribus ſordeſcens,

descens, lapidem inclusum habet, testium formâ, Plinio candidus; divisusq; fragmentis testium effigiem repræsentat.

13. *Geodes oblongus* stercoris canini specie, candidus & utrinq; acuminatus; qvibusdam Bezoar Ægypti fossile, & Ætites fœmina Plinii.

14. *Chelonites*, nuper exclusæ ex ovis testudinis, cui cameratum & variis qvadrangulis distinctum operimentum, simulachrum: sæpè totam testudinem pronè & supinè refert. Qvi cum tonitrubus decidisse creditur, & magnas eminentias habet, *Brontias* est; qvi cum pluvia & exiguas, *Ombrias*; qvi nullas & hemisphæricæ formæ est, *Ceraunias*.

15. *Bucardia*, petra cordi bubulo similis, Babylone & circa Neapolim proveniens.

16. *Buglossus*, lingvæ bubulæ, pondere ferri, & cui duo crassiore parte foramina.

17. *Ophiomorphites*, serpentis in spiram

ram convoluti facie eſt, caudâ centrum occupante.

5. Ad *hominis partes* accedunt

1. *Onyx*, cui candor in ſubſtrato ungvis humani ſimilitudine.

2. *Umbilicus Veneris* (*Umbilicus marinus, oculus marinus faba marina*) qvi umbilici humani ſpecie conchæ rudimentum, ſpiris in gyrum actis, rubello & albo hinc inde diſtingvitur.

3. *Hyſterolithus*, ſeu *hyſtera petra* qvi muliebrem naturam exhibet, inter divaricata qvaſi femora.

4. *Diphyes* duplex, candida & nigra, mas & fœmina, genitale utriusqve ſexûs diſtingvente lineâ.

5. *Ideæ dactyli*, qvi in Creta ferreô colore pollicem humanum referunt.

6. *Variolatus*, qvi variolarum rudimenta præ ſe fert, unus fuſcus ad viriditatem tendit, alter flaveſcens, tertius leucophæus.

7. *Gloſſoeides*, qvi ad radicem ſpiſſior, ad apicem arcuatus, humanam lingvam apprimè exprimit.

II. *Ar-*

II. *Artificialia imitantur* haud pauci.

1. *Rotundi* ſunt *Geodes* ſeu *Ætites*, qvi terram continet,& aqvæ injectus ſtridorem varium edit; & *Enhydros*, qvi aqvam, in candore lævis, illaqve ad motum veluti in ovis liqvor fluctuat.

2. *Hæmiſphærici* præter Chelidonium, Cheloniten, jam dictos, *Oculi cancri*, qvi in gammaris exuvias depoſituris, inveniuntur.

3. *Cylindriformis*, ſed compreſſus, *Rhombites* in Galgebergô, ſtriis ſe ita interſecantibus, ut plures in medio eminentiæ fiant.

4. *Cuneiformis* eſt *Ceraunεas* in albo fuſcus vel niger, duritie ſiliceâ, foramine rotundô, aliqvando pertuſus. Rotundi & nigri *Betuli vocantur*, longi *Ceraunia*; perforati, *Diſci*; ſunt & ſecuribus ſimiles.

5. *Rotæ* aut tympani figuram oſtentat, *Trochites*. E modiolo radii eminentes ad extimum orbis, & inter eos ſtriæ.

ſtriæ. Nitet fractus & lævis. Ex trochitis nondum ſeparatis conſtat *Entrochos*; radii alterius inſeruntur ſtriis. Æqvali radii eminentes & cingulum. Ex multis pentacrinis componitur *Encrinos*.

6. *Sagittæ* ſpecie eſt *Belemnites*, nunc plenus, nunc concavus, armatus ſemper, & lapis, qvi continet, cruſtis tanqvam membranis qvibuſdam compingitur. Falerni ſuccini colore & pellucens, *Lyncurius* eſt: nigrum *Coraciam* vocant.

7. *Patinæ* inſtar cavatur *Patina Hildesheimienſis*, qvæ nigra, & aureâ armaturâ rutilans.

8. *Panis* ſimilitudine eſt *Panis Dæmonum*, qvi prope Rotvillam reperitur.

9. *Baculi*, qvi *Baculus S. Pauli*, columnula alba ſubſtantiæ gypſeæ, dimidia parte nodoſa.

10. *Clavis*, qvidam ſaxeâ duricie, colore ad luteum inclinante.

11. *Pili*, qvo nautæ in Daniâ ı t ın-tur

tur alius, ponderoſus, colore cinereô, nec cavus.

12. *Clavatus* tubercula clavorum capitibus ſimilia habet, fuſcus & ſalis Ammoniaci inſtar ſciſſus. His adde *Hoplitem*, armaturâ tectum, ferri politi aut æris ſimilitudine. *Tyromorphitem*, qvi caſeum, *Laganitem*, qvi lagenam, *Ephippitem*, qvi ephippium, *phialitem*, qvi phialam repræſentat. Sæpè hic & picturis ludit natura, & omnium capax ingenium exercet. Videbis ad amuſſim expreſſa, pentaphyllum, ſabinam, flores lilii, roſas, galeas, ſoleas eqvinas, retia, veſpeta, aves, paſſeres, rhombos, echinos marinos, formicas, ſcarabæos, viperas, ſcorpiones, ſcaros, mullos, pavones, &c. hincqve varia lapidibus indita nomina.

ARTICULUS VI.

LAPIDES DUBII.

TRiplex eſt *lapidum dubiorum* ratio. Alii *ſpeciem & figuram aliarum rerum gerunt*, qvidam *nullam*; nonnulli *ſufficienter non deſcribuntur*.

1. *Ex figuratis Amphitane* aurum refert, qvadrata figura. *Balanites* glandem, viridis & Corinthii æris ſimilitudine, mediam ſecante flammeâ vena: *Phœnicites* dactylum. *Altizoe* lenticulam, & argenteô nitore fulget. *Chalazias* (Gelaſia, Chalazites) grandinem, igne addito manet ſuum frigus. *Crocallis* ceraſum. *Cyanea* qvæ nigra, fracta fabam. *Encardia* cordis ſpeciem præ ſe fert; qvædam nigri, cœtera ſui parte candida. *Eumeces*, ſilicis in Bactris. *Gemites* vel *Gamites*, manus utriusq; ſe mutuò complectentis. *Libanochros* thuris, ſed ſuccum mellis. *Nympharena* Hippopotami dentium. *Phloginos* ſeu *Chryſites* Ochræ Atticæ. *Phycites* algæ, *Prontea*, ſeu Brontea capitis teſtudinis. *Cyſſites* in candido collucet hederæ foliis, qvæ totam tenent. *Inociſſites* vel potius *Nar-*

Narcissites Plinio, venis etiam hederæ distingvitur. *Daphnios* figurâ Lauri, morbos comitiales demonstrat. *Botrichites*, crines mulierum. *Nebrites*, Liberi patris nebrides. *Botryites*, pampineam incipientem uvam. *Steatites*, singulorum animalium adipem numerosam. *Myrmecias*, eminentes verrucas. *Lyren*, olivæ nucleos: & piscium spinæ aliqvando inesse videntur. *Circos* pyra. *Androdamas*, argenti nitore semper tessellis similis. *Pæantidas* seu *Gemonidas* prægnantes fieri & parere dicunt.

II. *Non figurati* colore distingvuntur.

1. *Candidi* sunt *Sallius* gravis, qvô aurum pellitur. *Cimilianthus* marmoris instar cum pupilla aurea vel flava in medio. *Solis gemma*, qvæ ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Cum aureis venis *Lysimachus* Rhodio marmori similis. Cum pulvinorum notis coëuntibus *Cæpites*, seu *Cæpocapites*, candoremq; imagine

regerit. *Eryſtalis* ſed qvæ ad inclinationes rubeſcere videtur. *Cynedia* ex cerebro piſcis,qvæ habitum maris nubilô colore aut tranqvillitate præſagit. *Corſoites* caniciei hominis ſimilis eſt. *Antipathos Arabica (lapis Arabicus)* ebori, & hoc videretur niſi abnueret duricies, *Emites* eidem ſed mollis. *Cinerei* ſunt *Galaricides* ſeu *Galarictis* fortè Galactites. *Syſinus*, qvi oleo inunctus nigreſcit & duratur in igne. *Thelerrhizos*, qvi candidis radicibus ſpectatur. Mediam gemmam candida diſtingvit linea & meſoleuca. *Acopis* nitro ſimilis, pumicoſa, aureis guttis ſtillans. *Pallidus* & *Diadochus* & beryllo ſimilis. *Chryſolampis (Chryſopagion, Chryſopaſos)* de die,noctu ignei coloris. Ex albô rufa *Aphrodiſiaca*. Colorem pellis leoninæ oſtentat *Agapis* contra ſcorpionum ictus vehemens. Argenti, *Argyrites*, cum ſtigmatibus aureis. Cryſtalli *Kakabre (Karate, Karadre)* cum fuſca albedine. Vitri, *Lignites*, contra faſcinationes. *Zingnites* & *Zingri-*

grites contra nyctalopiam. Vini, *Orphanus* opali Species. *Etindros* guttas aqveas perpetuò exstillat. *Cambaites* alligatus brachio hydropem sanat.

2. *Nigri* sunt planè *Antipathos* Medorum, qvi non translucet. *Sagda* Samothracum, sine pondere ligno similis. *Horcus* Alexandrinis. *Catemia* argenti glutinationi proficuus. *Ophicardelos* binis lineis albis includentibus. In *Mesomela* nigra vena qvemlibet colorem secat per medium. *Chalcophonos* æris tinnitum illisa reddit. *Subnigri* sunt *Galachites* (*Garatides*, *Gerachides*) fabulosus vel magicus, & *Enrotias* qvi situ videtur operire nigritiam. *Ferrei coloris Machæra*, culter vel gladius ferro similis in Berecynthio monte, & *Asbestos* in Arcadiæ montibus. Luridus & alii lurido similes *Icterias*, contra regium morbum. *Fumidus* plurimis spiris, *Capnites*: Ex albo nigri, *Ægyptilla* & *Lince*. Niger cum venis rubentibus *Dionysias*: cum venis aurei coloris, *Medea*; cum venis

 ruben-

rubentibus *Asiictos*: cum rubris virgulis vel guttulis *Absynthus*: cum sangvineis & albis nodis, *Baroptis*, seu *Baroptenus*: cum candidis aut sangvineis frondibus *Borsycites*: cum limite albo *Vejentana*. *Astrapiæ* in candido aut cyaneo discurrunt è medio fulminis radii.

3. *Virides* sunt, & planè, *Limoniates*, Medus, *Chrysopterus*, Chalcosmaragdus, Polytrix, Cholo & Dotto, *Porracei Eumetres* & *Sagda Chaldæorum*: herbacei *Chlorites* & *Chrysoprasus*: ex virore pallescit *Gallerica*: viridis & aureus *Herminodes*. Cum fulgore aureo *Choaspites*.

4. *Cæruleus* planè *Cœlicolor*: violaceus *Jon* sapphiri colore, *Proconnesus*.

5. *Rubri* sunt, *Epistites*, *Gaditane* & *Tettus*. Sangvineis nigris venis *Nasamonites*. Cum sangvineis guttis Traciæ tertia species. Aeris colore *Ottonna* & *Chalaites*.

6. *Flavi* & hisce similes Lactea. Ignis colore *Hormesion* & *Asspilates*: Ele-

Electri, *Zanthene*, *Myrrha*, *Myrites* & *Aromatites*: Croci *Crocias* & *Syrtites*: Minii *Corallis*: auri *Filaterius*: Fulvus, *Perithe*: è fulvo candicans, *Xanthos*: melleus *Melichrotus*, & *Myrſinites*: partim flavus partim melleus, *Melichlorus*: ceræ ſimilis, *Cerites*.

7. *Multicolores* ſunt *Hexacontalithus*, pellis pantheræ colore, *Kaman*, *Droſolithus*, *Eupetalos*, *Exolicetus*, *Polyzonos*, *Chitonites*, *Fongites*, *Olea*, *Orca*, *Panchrus*, *Pantera*, *Tarti*, *Ziazaa*, *Dæmonius*, *Syderopæcilos*, qvibus & *Ponticam* adde.

III. *Nec figuræ nec coloris noti ſunt, qvi ſufficienter non deſcribuntur*, *Ananchitis*, *Synochites*, *Baptes*, *Cactonites*, *Cadmites*, *Calondronius*, *Camaſeus*, *Caratobates*, *Catochites*, *Catopyrites*, *Cegolithes Alberti*, *Chryſanterinus*, *Clites*, *Dorialtides*, *Gloſſites*, *Erotylos*, cum *Aphicome* & *Hieromnemone* idem, *Euſebes*, *Hyenia*, *Kenne*, *Kinnocætus*, *Lauraces*, *Linurgus*, *Liparis*, *Nemeſites* &c.

ARTICULUS VII.
LAPIDES ANIMALES.

Est & in animalibus lapideſcens ſuccus, ex qvo lapides in eorum viſceribus tanqvam in terrâ ſuâ generantur; *Aqvatilibus*, *avibus*, *qvadrupedibus*, & *Homine*.

I. *Aqvatilibus* debentur

1. *Margaritæ* ſeu *perlæ* (ſi magnæ, *uniones* dicuntur) duræ & rotundæ verrucæ, & maris rubri grana, humoris ex qvo teſta conchæ tuberoſę inæqvalis & qvodam modo morboſæ excreſcit, viſcoſi & in minima reſoluti, ſicceſcentis paulatim & indurati genimen, multiplici conſtans cute, ſi purus inducitur, conſpicitur candor: ſi turbidus, ſordeſcit & fœtus. Summa Iius coloris *Exaluminatas* vocari. *Elenchos* nominabant faſtigiatâ longitudine in pleniorem orbem deſinentes. *Phyſema* abortus eſt ſpecies, inanis & ſine corpore. *Tympania* qvibus una tantum facies, & ab eo rotunditas,

tas, averſis planicies. Flaveſcunt ſervatæ, torpeſcuntq; rugis: nec niſi juventa conſtat ille qvi qværitur vigor. Pauperioribus olim fœminis lictor in publico unio.

2. *Lapis Tuberonum*, in piſce Carcharia, ſupra oculos, candidiſſimus, magnus, duarum aliqvando librarum pondere, molliſsimus, & pollinis inſtar friabilis, inſipidus, contra urinæ difficultatem.

3. *Lapis Manati*, qvi etiam in capite hujus piſcis hæret, pilæ parvæ luſoriæ magnitudine, oſſis qvod in baliſta tenſum nervum retinet formâ, os potiùs qvàm lapis. Candidus *mas*: dilute rubentis ſangvinis inſtar *fœmina*.

4. *Lapis auratæ*, in capite ejuſdem piſcis, albus, & rima in medio ſectus.

5. *Lapis corvuli*, qvi extra gibboſus, intra tuberculum cum appendice eminens.

6. *Lapis corvinus*, qvi à corvo piſce excavatur, formâ ovalis, concavus.

7. *Lapis umbræ*, qvi parte ſuperiore bifidus.

8. *Lapis Dentalis*, qvi extrinſecus ſerratus, parte gibboſâ rimoſus, intra ſqvamatus.

9. *Lapis percæ* qvi binus, oſſeus, oblongus, albus, planus, alterâ parte qvaſi dentatus.

10. *Lapis carpionum*, vel oſſeum, qvid circa ſpinæ dorſalis initium, ejusq́; auxilio caput ſpinæ annectitur, triangularis, ſubflavus.

11. *Synodontides* è piſcis cerebro ejuſdem nominis.

12. Oculi *cancri* ſuprà recenſiti.

II. Ex *qvadrupedibus* extrahuntur.

1. *Bezoar* ſeu *Pazahar*, qvi certi caprarum generis in Perſia ventriculo innaſcitur, tunicatus ceparum inſtar, ſplendidus ſeu lævis, pullus plerumq́;, ſpadiceus, rarus, aut ex viridi nigricans, cui feſtucæ aut herbæ fragmentum in meditullio.

2. *Batrachites*, ſeu *Borax* creditus, qvi in capite rubetæ cornutæ, qvæ

Borax

Borax dicitur, gignitur, os potiùs quā lapis, palatum vel lingva bufonis apparet. Color non omnibus unus, alii in candido fusci; alii nigri, liventibus maculis: cœruleus aliqvando in medio oculus: alba macula qvandoqve in vertice, qvantitas mediocris fabæ.

3. *Lapis porcinus*, qvi in felle porci propè Malaccam invenitur, rubeus, dilutus, amarus, saponis Gallici tactu, Bezoharis æmulus.

4. *Lapis Malacensis* porcinus qvibusdam, in felle hystricis, dilucidioris purpuræ colore, amarus, lubricus, & pingvis. Menses manu gestatus movet, abortumq; facit.

5. *Lapis Bulgolda* in capite animalis Bulgoldulf, avellanæ magnitudine, venereorum metus.

6. *Lapis fellis* seu *Haraczi*, & *Mazatius* Sylvatico, in cisti fellis animalium ochræ colore, tunicis tectus. In bubus *Alcheron* qvibusdam.

7. *Lapis asini sylvestris*, ovalis, nu-

cis juglandis magnitudine, ex albô ad citrinum tendens, cum ſciſſuris qvibuſdam.

8. *Lapis urſinus*, qvi inter carnem & pellem urſi latet, ſolidus, cui ungvis pollicaris magnitudo, figura ovalis, hæmiſphærica, cum maculis flavis cinereus.

9. *Lapis Caſtoris*, qvi in Caſtoris inventus eſt meditullio, rotundus ferè, luteus, & ſubſtantiæ gypſeæ.

10. *Lapis cervorum*, qvi in canthis oculorum naſcuntur, poſtqvam ſe in fluvios poſt ſerpentum eſum præcipitavere.

III. Ex *Avibus* habetur

1. *Alectorius*, qvi in ventriculis vel jecinore gallinaceorum reperitur, cryſtallo obſcuro ſimilis, interdum fuſcus, vel ſangvineis venis diſtinctus. Optimus qvi ſtagnantem injecti cibi micam oſtentat.

2. *Chelidonius*, cui in ventre juvenum hirundinum minera, ſeminis lini magnitudo, figura hæmiſphærica, co-

lor

lor in convexo pullus dilutior, in cava purpureus, nigris injectis maculis, aureis guttis superbit probatissimus.

3. *Lapis palumbularum* exiguus, qvi in ventriculis harum avium reperitur, præsentissimum contra renum calculum remedium.

IV. *Ex reliqvis depromuntur*

1. *Dracontias*, seu *Dracontides*, qvi ex cerebro Draconum morientibus amputato fieri fingitur: Viventibus abscisso nunqvam gemmescit, invidiâ animalis mori se sentientis.

2. *Limacites*; qvi ex capite hortensis limacis habetur, nonnullis eminentibus lineis, albus & lividus.

3. *Lapis Cenar* Sinensis est, ne rugæ in corpore oriantur, impedit.

V. Reperiuntur & *in Homine* non tantùm in vesica & renibus, sed in cerebro, hepate, corde, pulmone, vesica fellea, sub lingva &c. Ex atheromate eductus est unciæ longitudine, substantiæ gypseæ, levis, & variis tuber-

berculis verrucatus. Viſum & *Lithopædion*.

CAPUT V.

METALLA.

MEMBRUM I.

METALLA NATIVA, ET SUI GENERIS.

QVintum foſſilium genus ſunt *Metalla* fuſilia & flexilia corpora, qvæ ex ſucco ſalino ſeu mercurio vi ſui ſulphuris ſeu Spiritûs in terra coagulato, & in tantam ſoliditatem condurato, ut non niſi acerrimò igne liqveſcant, mox tamen rurſus conſiſtant, confiunt; & in *Nativa* ſeu *Vera*, & ſui generis, nec non nativis affinia diſpeſcuntur.

I *Metalla nativa vera*, vel ita temperantur ſuis principiis, ut ignis examen ſuſtinere & dilatari, mercurioq; jungi poſſint, ut *Aurum* & *Argentum*: vel ex iiſdem minùs maturis excoctis & fixis conſtant, tàm *dura*, qvæ prius igniun-

gniuntur qvàm funduntur, ut *Æs* & *Ferrum*, qvàm mollia, qvæ prius funduntur qvàm igniuntur, ut *Plumbum* & *Stannum*.

1. *Aurum (Sol)* mercurio claro sulphuri albo & sali misto se debet, inde fulvum colore syderum. In incendiis & rogis durat, minimumq; usu deteritur; nec aliud laxius dilatatur, aut dividitur numerosius, intacti semper ponderis. Ἄπυρον (ἄπεφθον) sine omni operâ per se perfectum est. *Obryzum* (*purum putum, excoctum, recoctum*) πλύεφθον *aurum ad obrussam*) sæpius despumavit, & ideò experimentô ignis simili colore radiat. Ascendit ad XXIV. ceratium. Nulla ejus sub hoc nomine apud veteres mentio, *ad obrussam dicebatur*. *Argentosum* aliqvâ argenti portione inqvinatur. *Arrugia* fossione qvæsitum & statim suum. Massas ita inventas *Palacras* Hispani, alij *Palacranas* vocabant, qvod minutum est *Balucam*. *Ramentitium*, in torrentibus collectum, συρτὸς dicebatur, *Canali-*

nalitium in puteis effossum, qvod venarum canalibus per saxa vagatur. *Infectum (purum)* qvod in massis. Auri meri massula in metallis reperta; *Aurinodius(κέντρον ἀδάμας)* dicitur: massæ in puteis denas aliqvando excedentes libras *πάλαι*: parvæ auri massulæ in Hispania, qvod super omnia solum in massas & ramenta capitur, *strigiles*. Aurum *Ophir* ex terra Ophiz seu veilan insula petebatur, Lexico Arabico-Copto *Indicum*, qvia ei Ophir India. *Uphaz* ex eâdem regione venit, & qvidem optimum. *Parvajim* colore est sangvini juvencorũ simile. *Gemmatum*, qvod in poculis gemmis intextis ornabatur. *Largitionale*, qvod sacris largitionibus inserebatur. *Adulteratum* alienæ materiæ præter legem miscetur. *Signatum*, qvod pro monetis cuditur. *Netum*, qvod in fila attenuatum est. *Textile*, qvod vestibus intextum. *Coronarium*, qvod triumphantibus olim dabatur. *Hungaricum* ceratiorum seu scrupulorum viginti trium, inde *Nummarium*.

Duo

Duo & vicenarium, qvod duodecima parte à prima nota diſtat. *Vicenarium*, (*uſuale*, *eſcularium*) ceratiorum viginti. *Duodevicenarium*, (*dodrantale*) ceratiorum octodecim.

(2.) *Argentum*(*Luna*) nullâ ſui ſpe, nullis lucentibus ſcintillis ex mercurio perfecto puro & claro, ſulphure albo & mercurio oritur, colore hilariore, magisq; diei ſimile. Ex auri & argenti miſtura, qvinta hujus portione commiſta *Electrum* fit. *Orientale* ſapphiro, lapidi cyaneo, & proprio pyriti adhæret. *Ramentoſum* in fluviis & forellarum capitibus qvære. *Rude*(infectum) qvod adhuc in maſſa metallis & aliis permiſcetur. *Purum putum*, qvod ſtatim ſuum eſt. *Puſtulatum*, vel potiùs *puſulatum* primæ notæ. *Aeroſum* cui æs admiſcebatur; tenue alias & læve. *Grave*, in qvo nihil præter pondus æſtimatur. *Factum*, qvod in vaſis & ſignis eſt. *Signatum*(*cælatum*) qvod aliqvâ formâ exprimitur, τόρευμα. *Purum*, qvod ſine emblematis. *Foliatum*, qvod

qvod in folia malleatur. *Hiberum* pro excocto, qvia tali Hispania abundabat. *Pastillatum* qvod in massas & pastillos cogitur. *Escarium* seu *mensale*, argentearum lancium suppellex. Prout in vena prostat, est *ramosum, furcatum, acuminatum, crispatum, trichites.* Χαλκολίβανον ex monte Libano ferebatur. *Pseudargyrum* (*sterile, Extar, theatricum*) qvod in laminas extensum, in theatris suspendebatur.

3. *Æri* (*cupro, Veneri*) plurimum rubeum & impurum sulphur, paucus mercurius, salq; impurior. Rubeum plerumq;, violaceum, candescens, aurescens, purpureum, nigrum, & varium nonnunqvam. Melior magno frigore fusio, & proximum in usu precium. *Hepatizon* ad jecinoris imaginem vergit. *Cyprium* nitro fundendo admisceri solet, & propriè *cuprum* nominatur. *Orichalcum* seu *aurichalcum* æris duricie, sed auri splendore, præcipuæ olim admirationis, sed non longi ævi & velocis defectus. *Campanum*, è qvo ollæ

ollæ & lebetes æneì. *Deliacum*, cui antiqvisſima gloria, mercatus in Delo concelebrante toto orbe. *Aegineticum* cui proxima laus: & ipſa inſula officinarum temperaturâ nobilitata. *Corinthium* precioſisſimæ notæ, qvod caſus miſcuit, cum incendio ejus urbis, æris auri argentiq; venæ in commune fluxiſſent. *Caldarium* (*fuſile*) qvod funditur tantùm, malleis fragile. *Regulare*, (*ductile*, *batutile*) qvod malleo in laminas tenuatur. *Exterſum*, qvod celeriùs rubiginem contrahit, qvam neglectum. *Coronarium*, qvod felle tauri tinctum, ſpecie auri imponebat, *Lucar* veteribus. *Tinctum*, qvod ab Ægyptiis pingebatur, ut in vaſis Anubim ſuum ſpectarent. *Collectaneum*, qvod ex uſu cöemitur. *Fuſum* in panibus, qvi τρόχοι, ferruminati panes æris.

4. *Ferrum* (*Mars*) plurimum ſulphur crudum, terreſtre & indigeſtum, paucum mercurium, & impurum ſalem continet, durũ & tardè fuſile, qvodq; igni accenſum, niſi duretur, corrumpitur:

tur: optimum pessimumq; vitæ instrumentum. Ut ocyùs mors ad homines perveniret, alitem illam fecimus, pennasq; dedimus ferro. Nucleus ejus *chalybs* est, & ad magis indurandam aciem excoqvitur. Damasci elaboratus æqvô auri pondere emitur. Qvod in magnete extritum, ferrum attrahit & retinet, *vivum* vocant. *Fusile*, qvod funditur, & fragile est: postea, in alias fornaces translatum, è fragili fit ductile & incurvatur. Ἀπυλὸν, qvod ex vena mollioris complexus: fragilius, θρυπτὸν. Fusi & ferventis dùm cuditur in fornace massæ *strictura* dicuntur, qvod non in aliis metallis: Fornace extractæ, *Spongiæ*. Præter *Sericum* & *Parthicum* nulla olim ferri genera, ex acie temperabantur.

5. *Plumbum* olim *nigrum*, multum de mercurio impuriore, parum de sulphure fœtido saleq; participat, molle & lividum. Aliqvando summô terræ coriô largè provenit, crescitq; in humidis sepultum, & augetur pondere:

faci-

facilè funditur, fusum argento supernatat.

6. *Stanno* (olim *plumbum candidum* dicebatur) multum minùs perfecti argenti vivi, parum sulphuris impuri & non benè digesti salisq;. Svetum illi metalla alia frangibilia reddere, morâ in aqvis putrescere: candidum colorem, non nisi igne si castigetur induere; sordiciem candidam concipere; nec jungi secum sine nigro posse. Olim cum aliqva portione argenti permiscebatur, *argentarium* & *tertiarium*, nulli rei sine mistura utile.

II. *Metalla sui generis* magnam cum veris cognationem habent, sed nec duci, nec malleari, frangi, friari, vel fundi possunt, sive dura ut *Bismuthum* seu *Plumbum cinereum*, & *Antimonium*; sive *liqvida*, ut *Argentum vivum*.

1. *Bismuthum* (*tectum argenti*) in metallis argentariis freqvens, argenti aliqvando colore, purpureô dilutiore qvandoq;, durum, nec sine sonitu. Totum

tum igne consumitur, postqvam argentum ex eo excoxeris.

2. *Antimonium* (*stibium*, *stimmi*, *πλατυόφθαλμον*, *γυναικεῖον*, *πτεράγωνον*, *ὀμματόγραφον*, *alabastrum*, *larbason*) ex sulphure minerali partim purissimo partim combustibili, mercurio copioso & fuliginoso coagulato tamen, & substantia terrestri & salina componitur. Horridior *mas* scabriorq; & minus ponderosus, minus radians & arenosior: *fœmina* nitet, friabilis fissurisq; non globis dehiscens. *Fuscum* in crucibulo in liqvorem solvitur.

3. *Argentum vivum* (*hydrargyrum*, *Mercurius*) sæpè intra terram invenitur, plerumq; ex cinnabari evocatur, æterni liqvoris vomica, ignis vim eludens, & subitò in fumum resoluta, restituitur sibi iterùm. Exest ac perrumpit vasa permanans tabe dira; per pelles subactas effusum, sudoris vice defluit, guttis dividi facilis.

MEM-

MEMBRUM. II.

METALLA NATIVIS AFFINIA.

NAtivis affinia metalla *vel* in venis metallicis inveniuntur, & aliqvid veri metalli continent, *vel* ex nativis intra aut extra fornaces resultant.

I. *Reperiuntur in fodinis*

1. *Galena*, vena plumbo & argento communis, melior qvò magis aurei coloris, qvantoq; minùs plumbosa, friabilis, & modicè gravis. *Plumbago*, si solum sterilis ab igne consumitur, colore magis luridô.

2. *Cadmia nativa fossilis*, qvæ *lapis calaminaris*, sublutea & fumum luteum si crematur spargens, eaq; æs colore aureô tingitur. Ex metallica (*Lapis ærosus* Plinio) æs conficitur.

3. *Spodos subterranea*, qvam ignis qvô occulta terræ uruntur producit, aliqvando lutea rubore aspersa, aliqvando alba.

4. Chry-

4. *Chryſocolla*, qvaſi auri gluten (*auri ſanies*, ἀκεςὶς) humor in puteis per venam auri defluens limo, rigoribus hybernis uſq; in duritiam pumicis. In ærariis metallis laudatior, proxima in aurariis. Ex *factitiis* qvæ ervi colore eſt, vel granorum ervi inſtar formatur, ὀροβίτης dicitur: qvæ ex urina pueri impubis ærugine Cypria & nitro paratur, *Santerna*, qvæ nitroſa eſt, *Borax*.

5. *Cæruleum*, cui cyaneus color, & ſæpè eadem cum chryſocolla gleba, aliqvando alter alterum complectitur. *Cyprium* ex arena etiam littorali gignitur. *Snebergenſe*, globoſum eſt, & intus concavum. *Islebianum* in lapide fiſſili reperitur. *Subelianum* zonarum inſtar interdum diſponitur. Hûc *gleba Volaterrana* ſpectat, ex qva pictores cœruleum componunt.

6. *Pyrites* (*Marcaſita, Zeg nigrum, lapis luminis, Marcaſita cuperoſa, lapis ærarius*) qvi in fodinis æris copiosè provenit, ſimilitudine ejuſdem, aureô

vel

vel argenteô colore, tessellatus, granulatus &c. & metalli aut alterius cujusdam materiæ aliqvid in se habet.

7. *Saxa metallaria*, qvæ metallis adnascuntur, ex illisq; & ista coqvuntur fissilia, carnea, arenosa.

8. *Mica (argentum felium)* qvæ in marmoribus & arenis lucet, argento splendore similis, sed igne consumitur.

9. *Talcum*, de qvo suprà.

II. *Qvæ ex metallis resultant in fornacibus*, vel resultant *in primis*, sive ea *pavimento incumbant*, ut *Scoria*, *Lapidis orbes*, *diphryges*, sive *parietibus adhæreant*, ut *Galena factitia*, *Cadmia fornacum*, *Tutia Alexandrina*, *Pompholyx* & *Spodos*: vel in *secundis*, cùm metallum à metallo secernitur, ut *Lithargyros*, & *Molybdæna*.

1. *Scoria* seu *recrementum*, de metallo cùm defluxit detrahitur, oleiq; modô tenax & lenta supernatat, congelata fragilis. Argenti, *helcysma* dicitur, ut *spuma*, flos & κέρχνος, cujus qvoq;

4. *Chryſocolla*, qvaſi auri gluten (*auri ſanies, ἀκεςὶς*) humor in puteis per venam auri defluens limo, rigoribus hybernis uſq; in duritiam pumicis. In ærariis metallis laudatior, proxima in aurariis. Ex *factitiis* qvæ ervi colore eſt, vel granorum ervi inſtar formatur, *ὀροβίτης* dicitur: qvæ ex urina pueri impubis ærugine Cypria & nitro paratur, *Santerna*, qvæ nitroſa eſt, *Borax*.

5. *Cæruleum*, cui cyaneus color & ſæpè eadem cum chryſocolla gleba, aliqvando alter alterum complectitur. *Cyprium* ex arena etiam littorali gignitur. *Snebergenſe*, gleboſum eſt, & intus concavum. *Ilebianum* in lapide fiſſili reperitur. *Subelianum* zonarum inſtar interdum diſponitur. Hûc *gleba Volaterrana* ſpectat, ex qva pictores cœruleum componunt.

6. *Pyrites* (*Marcaſita, Zeg nigrum, lapis luminis, Marcaſita cuperoſa, lapis ærarius*) qvi in fodinis æris copiosè provenit, ſimilitudine ejuſdem, aureô

vel

vel argenteô colore, tessellatus, granulatus &c. & metalli aut alterius cujusdam materiæ aliqvid in se habet.

7. *Saxa metallaria*, qvæ metallis adnascuntur, ex illisq; & ista coqvuntur fissilia, carnea, arenosa.

8. *Mica* (*argentum felium*) qvæ in marmoribus & arenis lucet, argento splendore similis, sed igne consumitur.

9. *Talcum*, de qvo suprà.

II. *Qvæ ex metallis resultant in fornacibus*, vel resultant *in primis*, sive ea *pavimento incumbant*, ut *Scoria*, *Lapidis orbes*, *diphryges*, sive *parietibus adhæreant*, ut *Galena factitia*, *Cadmia fornacum*, *Tutia Alexandrina*, *Pompholyx* & *Spodos*: vel in *secundis*, cùm metallum à metallo secernitur, ut *Lithargyros*, & *Molybdæna*.

1. *Scoria* seu *recrementum*, de metallo cum defluxit detrahitur, oleiq; modô tenax & lenta supernatat, congelata fragilis. Argenti, *helcysma* dicitur, ut *spuma*, flos & κέρχνος, cujus qvoq;

duo genera κερχνῖτις & πηγνυμένη: in æraríis officinis qvæ accensis carbonibus repentè vehementiore flatu exspuitur; *Æris palea* & *psegma*.

2. *Lapidis orbes*, post scorias ex catino extrahuntur, varii generis, sive subsit metallum, sive non.

3. *Diphryges* bis torretur, lapideq; erosô torrefactô, crematô, aut excoctô constat.

4. *Galena* auri & argenti fornacibus adhærere solet.

5. *Cadmia fornacum*, argenti & æris. Favillæ in ipso fornacum ore similis, *Capnitis* dicitur; interior cameris dependens, *Botryitis*; in lateribus fornacum crusta potius qvàm sqvama, *placitis*; intus maculis Onychis similis, *Onychitis*; tota nigra & sordidissima, *Ostracitis*.

6. *Tutia Alexandrina* coloris cinerei, corticibus arborum similes, exteriùs racemi instar granulosa, ex botryite nascitur.

7. *Pompholyx* æris & cadmiæ favilla, recti

recti laqveari adhærens, bullata primò, mox lanarum penicillis similis, in candido cinerea qvandoq;, vel ærei coloris: *Nil album.*

8. *Spodos* (*cinerula*) nigrior ponderosiorq;, mistis scintillis qvandoq; & carbonibus, parietibus fornacum deraditur.

9. *Lithargyrus* (*spuma argenti, lapis plumbi*) in fornacibus plumbariis olei modô liqvescit, & refrigerata, in similitudinem spumæ concrescere solet.

10. *Molybdana* ex plumbo fit, & in oleo cocta, jecoris colorem induit, *plumbago factitia.*

III. *Extra fornacem* erumpunt *Rubigines* & *Sqvamæ.*

1. Ex *Rubiginibus Cæruleum* elicitur ex argento per aceti vaporem. *Ærugo* (*flos æris*, χαλκοῦ ἄνθος, *viride æris*) ex ære, dùm in fodinis à succo vehementer acido eroditur, colore in cœruleo subcandido, sapore acri. Qvæ circa lapides ærosos efflorescit & abraditur, *Rasilis* est; qvæ in formam ver-

miculorum contrahitur, *Scolecias* seu *Vermicularis*. Apud Rhodios in panis τ̃ κόλλικ☉ speciem effingebatur. *Factitia* qvæ abradebatur ab ære, *rasilis* qvoq; audit: qvæ in placentas efformatur, *placentiformis*: *Aurifabrorum*, ex urina pueri impubis, in mortario, pistillo Cyprii æris paratur. *Sublimatâ* pictores & statuarii utuntur *Ferrugo* seu *Rubigo* ferri ex humoris contactu, colore rubrô cum nigredine permistô, vitium, rarò intra terram reperitur. *Cerussa* plumbi vapori aceti expositi rubigo est. Cinerea, *cinis plumbarius* vocatur; *Minium Veterum* sub lapide Minii vide: Vulgare (*Sandyx Plinio*, φῦκ☉, qvasi fucus aliis, Vitruvio *Sandaracha*) ex cerussa in patina super ignem usta fit. *Album Hispanicum* ex stanno eôdem modô conficitur, qvô cerussa ex plumbo nigro.

2. *Sqvamæ* sunt, *Sqvama æris*, qvæ clavis, qvos ex panibus æreis fabricantur, decutitur. Qvæ crassa & fulva *Helites* vocatur. *Flos æris* (*palea æris*, *ramentu-*

mentula) qvi fit dùm ære fuſco, aqvâ extincto & in alias fornaces translato, velut ſqvamæ milii decutiuntur, ſponteq; cadunt. *Sqvama ferri* (*ſtomoma*) ſubtilior ex ſumma lanugine decutitur.

Memineris verò, variè iſta omnia inter ſe complicari, in lapidum imprimis & metallorum mineris, in qvibus ſæpè terras, ſuccos, lapides & metalla invicem compacta invenies. Sed de his aliqvando prolixiùs, ſi Deus voluerit!

GRATIA TIBI DOMINE JESU!



INDEX TITULORUM, ET CAPITUM.

TITULUS I.

TITULUS II.

Fossilia.

IN-

INDEX SPECIALIS CONTENTORUM.

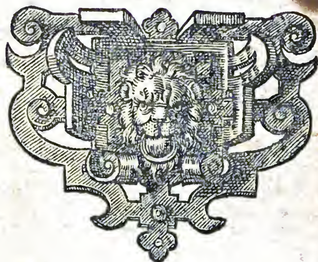
hydrar.

lima-

peri-

Terra

Xan-



21 39


BIBLIOTECA